

UNDERVISNING I TEGNSKRIFT / TEGNSPROG

— forsøgsprojekt på Døveskolen i Randersgade

en rapport udarbejdet af
Ivan Bentzen
Dietgard Glebke
Inger Kjær
Bente Sparrevohn

Københavns kommunale Skolevæsen
Forsøgsafdelingen

Pædagogisk tilrettelæggelse: Bente Sparrevohn,

Inger Kjær

Dietgard Gelbke

Ivan Bentzen

Fotos:

Kurt Grahndin

Tegnskrift:

Bente Sparrevohn

Skrivning og trykning:

Københavns kommunale
Skolevæsen

Copyright:

Københavns kommunale
Skolevæsen
Forsøgsafdelingen

Printed in Denmark 1985

ISBN: 87-7346-145-8

UNDERVISNING I TEGNSKRIFT / TEGNSPROG

- forsøgsprojekt på Døveskolen i Randersgade

en rapport udarbejdet af

Ivan Bentzen

Dietgard Glebke

Inger Kjær

Bente Sparrevohn

Københavns kommunale Skolevæsen

Forsøgsafdelingen

FORORD

I foråret 1984 gav Folkeskolens Forsøgsråd og Københavns Kommunes Forsøgsafdeling tilsagn om, at der på Døveskolen i Randersgade kunne gennemføres et forsøg med undervisning i tegnsprog / tegnskrift i henholdsvis en 3. og en 8. klasse. Denne rapport er en beskrivelse af dette forsøg, som det har forløbet i skoleåret 1984/85.

Det er vores håb, at denne rapport vil være en medvirkende årsag til en større forståelse for nødvendigheden af at placere undervisningstimer i tegnsprog på døve børns skoleskema. Den henvender sig derfor til alle, der måtte have interesse i, at døve børn får de bedst mulige betingelser for at udvikle deres sprog og desuden en større selverkendelse omkring deres døvhed.

Vi vil gerne rette en særlig tak til Valerie Sutton, som gennem sin inspirerende undervisning i tegnskrift har lagt kimen til dette forsøg. Ligeledes en tak til KC for deres utrættelige arbejde og forskning og til Forstander Bernhard Christensen for al den praktiske hjælp, han har ydet forsøget.

INDHOLD

Baggrunden for det pædagogiske udviklingsarbejde
dansk tegnsprogs historie
tosprogethed
tegnskrift

Mål for det pædagogiske udviklingsarbejde
et bedre sproglig fundament
et bedre dansk
en skriftlig udtryksform
kendskab til egen kultur

Midler for det pædagogiske udviklingsarbejde
undervisningshefte i tegnskrift
videobånd
kartotekskort
grammatikhefte

Fysiske rammer

8. klasse
børnene
lærerne
fagligt indhold
erfaringer

3. klasse
børnene
lærerne
fagligt indhold
erfaringer

Afsluttende vurdering

Litteraturliste

Bilag

Dansk tegnsprog's historie

I 1807 oprettedes den første døveskole i Danmark "Det kongelige døvstummeinstitut" af Dr. med. Peter Atke Castberg. Han var gennem sit arbejde blevet interesseret i døve og deres undervisning.

I 2 år, 1803-05, foretog han en studierejse til Tyskland og Frankrig for at studere undervisning af døvstumme (som de blev kaldt dengang). Det var 2 vidt forskellige metoder, han så. I Tyskland gik man ind for den orale metode under påvirkning og ledelse af Samuel Heinicke, medens døveskolen i Paris ledet af Abbe de l'Epée gik ind for at bruge tegnsprog.

Peter Atke Castberg foretrak den franske metode og rejste tilbage til Danmark for at oprette en døveskole, hvor der skulle bruges tegnsprog. Lykkeligvis havde han også stor forståelse for et sprogs opståen og var derfor klar over, at det var de døve selv, der måtte opfinde og udvikle tegn for de forskellige begreber.

I 1809 skriver Castberg i sin afhandling:

"I Hensigt til Tegnsprogets Bestemmelse følger man den naturligste og sikreste Maade, naar man har med en Døvstum af noget opvakt Hoved at bestille, idet man sætter den Døvstumme i den Nødvendighed selv at udfinde et Tegn for det Begreb, man har ledet ham til. Skulde det, han har udfundet, ikke ganske svarer til Begrebet, gør man ham opmærksom paa dets Mangler og kommer ham til Hjælp."

Døveundervisning i Danmark 1807-1982, 1983.

Siden denne første spæde begyndelse, hvor tegn / tegnsprog var fremherskende, har der dog været en stadig skift på de danske døveskoler mellem henholdsvis den orale metode og brug af tegnsprog i undervisningen. Igennem 150 år blev tegnsproget betragtet som værende en simplificeret underafdeling af det danske sprog og kun til nytte for de døve, der havde sværest ved at lære det danske sprog.

Sidst i 1960'erne og i begyndelsen af 70'erne kom der nye tanker og ideer frem specielt fra den amerikanske lingvist og forsker William Stokoe. Han studerede det amerikanske tegnsprog (ASL) og fandt, at det ikke var en forringet udgave af engelsk, men et selvstændigt

sprog med egen syntaks og egne grammatiske regler. Hans forskning og ideer blev spredt ud til en stor del af verdenen bl.a. Danmark, hvor man i 1972 havde oprettet Centeret for Total Kommunikation. En af de ting, dette medførte, var, at man meget hurtigt blev klar over, at det var nødvendigt at forske i dansk tegnsprog. Hvis forældre, lærere og bevilligende myndigheder skulle acceptere tegnsprog som en naturlig del af de døves kultur, var og er det nødvendigt lingvistisk at kunne påvise, at dansk tegnsprog i lighed med det amerikanske tegnsprog er et selvstændigt sprog.

Vi er i de sidste 10 år kommet langt i Danmark m.h.t. anerkendelse af tegnsprog, og der sker en stadig udvikling. Alle, der nu på en eller anden måde arbejder med tegnsprog er klar over, at det er et selvstændigt sprog; men der mangler stadig noget. Først og fremmest er det ikke anerkendt som døves modersmål med de rettigheder, dette indebærer.

Dog har man i Sverige som en konsekvens af en Rigsdagsbeslutning i 1980, anerkendt tegnsproget som døve børns første sprog.

"Integrationsutredningen har också utvecklat sin syn på dövas tvåspråkighet. Utredningen framhåller att de barnomsdöva för att kunna fungera sinsemellan ock ute i samhället måste vara tvåspråkiga.

Utredningen för deras del innebär att de dels måste behärska sitt visuella/manuella teckenspråk, dels det omgivande samhällets språk, svenskan. Föredraganden anslutar sig till utredningens bedömning."

Dette har medført en kursusplan, hvoraf indledningen gengives:

TECKENSPRÅK

HUVUDMOMENT

Alla stadier

Eleverna skall utveckla sin förmåga att leva sig in i andra människors situation, uppfatta deras syften samt anpassa språk och uppträdande till vad som krävs i olika sammanhang. De skall lära sig ta del av andras åsikter och värderingar, att stå för sina egna och lära sig att kritiskt granska egna och andras resonemang. Eleverna skall också få kunskap om teckenspråkets uppbyggnad och grammatik. De skall lära sig de regler som gäller för olika samtalssituationer och också lära sig att man kan påverka och förbättra dem. Videotekniken ger möjligheter för eleverna att arbeta både med sitt eget och med andras teckenspråk.

Elever som kommer till specialskolan med påtagliga brister i teckenspråk skall få individuellt stöd för språkutvecklingen.

Dramatisk verksamhet skall ingå som en viktig del i arbetet. I improvisationer och rollspel skall eleverna leva sig in i och pröva olika roller, situationer och sätt att handla. De skall i dramatisk form förmedla erfarenheter, idéer och åsikter till andra i syfte att informera och engagera. De skall ta del av teaterföreställningar, direkt eller via TV och uppmuntras till dramalek, rollspel och teater under skoldagen.

Genom att göra videoinspelningar skall eleverna lära sig dokumentera och förmedla information och kulturell verksamhet. Eleverna skall få övning i att använda tolk i olika situationer.

De bör också få kännedom om det internationella handalfabetet och teckenspråk i andra länder, framför allt de nordiska. En orientering om dövas nationella och internationella organisationer bör ingå.

(lärorplan för Specialskolan kompletterande föreskrifter till LGR 80).

I øjeblikket er vi i Danmark dog nået så langt, at vi er ved at få indført tegnsprog som fag på døveskolerne (jvf. f.eks. dette forsøg).

En af grundene til den manglende forståelse for tegnsprog som et selvstændigt sprog er, at man rent faktisk kan tale dansk samtidig med, at der bruges tegn. Det kan være en fordel, men samtidig en stor ulempe, idet det bl.a. kræver, at man har et stort kendskab til begge sprog for at kunne tage lige meget hensyn til dansk og tegnsprog.

Nedenstående følger en definition på 3 forskellige former for anvendelse af tegn defineret ved KC's leder Britta Hansen, trykt i Nordisk tidsskrift nr. 3, 1980.

"Hørendes tegnsprog: dansk tale med brug af tegn på det talte sprogs præmisser.

Tegn-dansk: dansk tales samtidig med at tegnsprogets regler opretholdes i videst mulig udstrækning, således at det synlige visuelt, manuelt sendte budskab er ligeså omfangsrigt grammatisk og semantisk som det hørbare.

Døves tegnsprog: et selvstændigt sprog med egen syntaks, grammatik m.m.

D.v.s. at man ikke alene anerkender det danske tegnsprogs selvstændige grammatik og syntaks, men også bruger det i sin formidling af tegn-dansk. I beskrivelsen af forsøget, vil man kunne se, at dette ikke altid kan lade sig gøre, men i disse tilfælde kan man arbejde med en oversættelsesteknik i lighed med f.eks. mellem engelsk og dansk.

At tegnsprog nu anerkendes som et selvstændigt sprog medfører bl.a., at vi kan ligestille det med andre fremmedsprog og udnytte de erfaringer, der er gjort både her og i andre lande, når der skal anvendes tosproget undervisning.

I de sidste 10 år har man gjort mange erfaringer med fremmedsprogs-undervisning. Både i Grønland og herhjemme. Det viser sig ikke alene at være en stor fordel, men en nødvendighed, at eleverne er sikre i ét sprogs ordforråd og begreber, før man kan arbejde videre med et andet sprog. Da døve børn ikke umiddelbart modtager dansk som det første sprog, men har langt lettere ved at modtage og indlære tegnsprog igennem deres brugbare visuelle sanser, kalder man tit tegnsprog for døves "modersmål", uagtet forældrene ikke taler det.

Men hvis vi fastholder tanken om, at det er nødvendigt at have ét sprogs struktur, ordforråd og begreber, før end man tager fat på det næste, må vi regne med, at det vil være lettere for døve børn at tilegne sig dansk, hvis de i forvejen har et udbygget tegnsprog. Sidstnævnte vil så kunne bruges til at forklare de problemer, der er, når vi underviser i mundtlig og skriftlig dansk.

En stærkt medvirkende årsag til den ringe accept af tegnsprog som et selvstændigt sprog har været den manglende mulighed for at kunne skrive det ned. Dette har blandt andet medført, at døvelærere har skrevet korrekte tegnsprogssvar fra eleverne på tavlen i et ukorrekt dansk, og derved bidraget til at give eleverne en mindreværdsfølelse i deres sproglige formåen.

Som tidligere nævnt var det den amerikanske lingvist William Stokoe, som startede forskningen i tegnsprog. Til brug for dette opfandt han et system til at skrive tegn, men desværre var og er det et system, der kun egner sig til forskere og i hovedsagen kun kan bruges til amerikansk tegnsprog.

Andre forskere blandt andet i Sverige og Danmark har lavet transkriptionssystemer, der kan beskrive de pågældende landes tegnsprog, men for det første forudsætter de kendskab til landets tegnsprog, og for det andet bygger de på det pågældende lands talesprog i oversættelse til skriftsproget. Eks.: Fra Frøkongen.

5.1	hoved og krop mod v.
2.	ser opad -----
3.	forbavset ----- spørgende -----
4.	^v HØRE-v ^h STEMME TALE ^h / HVORFOR DU-DEROPPE ^h GRÆDE ^h HVORFOR / HVAD AV $\xrightarrow{\quad v \quad}$ $\xrightarrow{\quad v \quad}$
5.	[er der i vejen]
6.	Så hørte hun nogen tale til hende: "Hvorfor græder du? Hvad er der i vejen?"
6.	sættelse

Disse systemer udformet af lingvister til brug for forskning har aldrig vundet en videre udbredelse undtagen på tegnsprogskurser. Måske mangler vi stadig et sådant system, men i årene 1971-81 har Valerie Sutton (oprindelig balletdanserinde og opfinder af et notationssystem til ballet) udviklet et skriftsystem kaldet Sign Writing (R).

Systemet består af 65 symboler, med hvilke man kan nedskrive samtlige eksisterende tegnsprog. Det vil sige, det kan bruges ligesom det latinske alfabet, der bruges til at skrive flere sprog (engelsk, tysk, dansk m.m.). Det er samtidig så enkelt og logisk, at børn har mulighed for ret hurtigt at lære det.

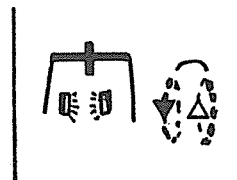
Da Valerie Sutton afholdt kursus på Centeret for Total Kommunikation i september 1982, deltog 2 af vores elever. De var i løbet af 10-15 timer i stand til at læse og skrive tegnsprog. Der skal tilføjes, at de var lykkelige for at kunne skrive deres eget sprog.

Systemet kan i lighed med skriftlig dansk skrives i fire former:

Som eksempel er anvendt glosen "tegn:"

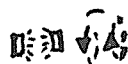
1) trykt skrift

Trykt skrift svarer til dansk trykt skrift. Det viser en tændstiksfigur evt. hoved og tegnets håndstilling og bevægelse. I lighed med trykt dansk skrift er det lettere at læse end håndskrift.

2) håndskrift

Håndskriften er ikke så tydelig som den trykte skrift. Den viser kun håndstillinger og bevægelser, men er meget hurtig at skrive.

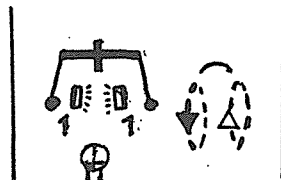
3) stenografi

Svarer til dansk stenografi. Det er en lynhurtig måde at skrive tegnsprog på, men ikke særlig tydelig, og må derfor renskrives inden for et kort tidsrum. Kan f.eks. bruges til at tage notater i en klasseundervisning (med tolk), hvor den døve skal se mest muligt på tolken.

4) detaljeret tegnskrift

Svarer til den internationale lydskrift. Det er muligt at beskrive hver enkelt detalje i mimik, håndstilling og bevægelse. Bruges mest til forskningsbrug.

Hvordan og med hvilken begrundelse kan vi så bruge tegnskrift i undervisningen:

1) I en dansktime skrives der dagbogsstykke på tavlen. Læreren spørger en elev, hvad den pågældende har lavet. Eleven svarer på tegnsprog, og derefter skriver læreren svaret ned på dansk på tavlen. Eleven vil få en klar fornemmelse af, at hans svar har været forkert (selv om det var rigtigt tegnsprogmæssigt), og gentagne situationer af denne art vil kunne skabe en mindreværdsfølelse, der kan være svær at bearbejde.

Man kunne i stedet forestille sig, at barnets svar blev skrevet på tegnskrift på den ene side af tavlen, og at man derefter snakkede om en dansk oversættelse, der blev skrevet på den anden side. Det vil for det første være en psykologisk bedre måde at takle barnets svar, for det andet tror vi, det vil kunne give en større indlæring af dansk, da dette kan betragtes mere objektivt. Det må være meget svært for et hvilket som helst menneske at snakke ét sprog og skulle læse og skrive et andet sprog.

2) På en døveskole har eleverne en meddelelsesbog langt op i skolegangen. En af begrundelserne er, at evt. meddelelser og ting, som barnet selv skulle huske (f.eks. gymnastik - badetøj) er svære for barnet, da det ikke har noget skrevet at holde sig til, da det endnu ikke kan læse dansk. For at børnene kunne få et større medansvar for sig selv, ville det være en fordel at kunne skrive disse ting i tegnskrift, som barnet kan læse.

3) Døve børn, der i øjeblikket lærer fremmedsprog - lærer i hovedsagen kun den skrevne form af f.eks. engelsk. D.v.s. de ingen mulighed har for at kommunikere direkte med englændere og amerikanere, da deres udtale oftest er uforståelig. For at skabe lighed til hørende børn ville det være rimeligt, at de f.eks. lærte amerikansk tegnsprog. En af de måder, man kunne gøre dette på, var ved at lave en ordbog med amerikanske og danske tegn ved siden af hinanden (evt. også andre tegnsprog). Dette er i øjeblikket ikke muligt, da tegn kun kan afbildes ved hjælp af billeder, og man derfor er afhængig af det trykte danske eller engelske ord under billedet.

Med tegnskrift ville man være i stand til at kunne gå direkte fra tegn til tegn. Kommunikation med døve fra andre lande bliver mere og mere almindelig i lighed med hørendes øgede rejselyst.

4) Når døve skal deltage i en videreuddannelse, sker det i øjeblikket via en tegnsprogstolk. Da det er meget svært at skrive sine notater på dansk samtidig med, at man skal se på tegnsprog, må den døve bede en hørende kammerat om at være behjælpelig med notater (f.eks. ved gennemslagsskrivning). Det vil være muligt for en döv via tegnskrift, enten håndskriften eller stenografien, at kunne gøre sine egne notater. Derved opnås en større grad af selvstændighed, og den døve vil være i stand til selv at vurdere hvilke ting, han vil notere.

5) Der er stadig en del døve, der ikke opnår at tale, læse og skrive et rimeligt godt dansk. Det er f.eks. meget svært for dem at skrive breve til hinanden, hvor en evt. besked er éntydig. I de tilfælde ville tegnskrift være en mulighed for at kunne meddele sig. Måske vil det langt ude i fremtiden være muligt at kunne meddele sig via en skrivetelefon på tegnskrift.

6) En af vore børns store oplevelser er at få fortalt historier på tegnsprog enten direkte eller via videobånd. Desværre oplever de derefter ikke den genkendelsens glæde, der kan være ved at gå hjem og læse den samme historie. Det ville være muligt ved hjælp af tegnskrift, da man direkte kan afskrive et bånd på tegnsprog. Dette vil samtidig give dem en større begrebsverden, så der er et bedre grundlag for at lære dem dansk. Det, hele tiden at beskæftige sig med to sprog i en blandet forvirring, er med til at skabe stor usikkerhed. Det ville være langt lettere for os, hvis vi hele tiden kunne sige "Nu er det tegnsprog", "Nu er det dansk".

MÅL:

Som det fremgår af baggrunden for dette pædagogiske forsøg, er vores mål med tegnsprogsundervisningen flersidigt, ja kan måske endog deles i 4 delmål.

A. For det første at give eleverne et større og bedre kendskab til deres "modersmål". Det må være ethvert menneskes ret at blive undervist i sit eget sprog, det gælder uanset om man er grønlænder, afrikansk-talende i et engelsksproget land eller døv. Ved at arbejde med og på det sprog, som er naturligt for døve, håber vi på, at give dem en større begrebsverden samt en bedre sprogforståelse, der kan bruges til indlæring af andre sprog.

B. Hermed er vi inde i det andet delmål, nemlig at opfylde en del af vores læseplan ved at lære eleverne et bedre skriftlig og mundtlig dansk. Selv om tegnsprog er de fleste døves modersmål, lever de i et hørende samfund og skal gerne kunne fungere som ligeværdige borgere med normalthørende. Det gælder ikke alene de praktiske færdigheder såsom at kunne læse og skrive meddelelser, men også at få et indblik i den danske kulturarv via litteratur m.m. En nødvendig forudsætning for at kunne læse og nyde den danske litteratur (og fremmed-litteratur oversat til dansk) er at kunne læse dansk. Men det kræver, at man i forvejen har sine begreber i orden og derved er i stand til at oversætte ordene og tanker til sit eget modersmål.

C) Det 3. delmål er at give eleverne et redskab til at nedskrive og læse deres eget modersmål. Som skrevet tidligere har dette indtil nu ikke været muligt, men vi føler, at det må være en vigtig del af anerkendelsen/-accepten af et sprog samt lettere vise forskellen mellem dansk og tegnsprog.

D) Det sidste delmål er nok så vigtigt, selv om det ikke går på det rent sproglige, som er så væsentligt for døve børn. Men for at have overskud til at bearbejde de sproglige problemer, der nødvendigvis må opstå i forbindelse med høretabet, må man have en erkendelse af

sit eget værd. I mange, mange år har døve gået rundt med en mindreværdsfølelse over for hørende bl.a. på grund af tegnsprog. For at give eleverne en selv-erkendelse og en forståelse af deres ligeværd med andre danske samfundsborgere, er et af vores mål at undervise i den kulturelle og sproglige udvikling, der er foregået indenfor døveverden igennem de sidste 150 år. Igen er det vores erfaringer med de sproglige minoriteter fra andre steder i verden, der påvirker vores syn på døve - vi ved nu, at det er vigtigt at medinddrage de kulturelle værdier i sprogundervisningen. Ved at give eleverne en forståelse af dansk tegnsprogs værdi, håber vi samtidig at give dem en fornemmelse af ligeværdigheden med de mennesker, der taler dansk i det samme samfund.

MIDLER

Da der som nævnt ikke før har været undervist systematisk i tegnsprog på danske døveskoler, eksisterede der ikke materialer, der umiddelbart kunne bruges til dette. Vi har i løbet af dette første år udarbejdet nogle materialer til de forskellige undervisningsdiscipliner i tegnsprogs-undervisningen. Først må det dog nævnes, at undertegnede forsøgsleder tidligere har oversat en amerikansk bog "Sign Writing for Every Day Use" til brug for tegnsprogsundervisning af forældre og andre pædagoger, som gerne ville lære det nye skriftsystem. I begyndelsen brugte vi en del af denne bog som materiale, men det viste sig hurtigt, at den var for uoverskuelig for børnene, og der er derfor udarbejdet det meste af en ny undervisningsbog. Denne nye undervisningsbog er kun delvis udleveret i kopier, da der har været en lærer til stede for at forklare en del af principperne og problemerne, men hensigten er at udarbejde en undervisningsbog, der også vil kunne bruges til en "Lær dig selv" bog af andre interesserede. Bl.a. vil man kunne forestille sig, at en del forældre vil få lyst til at lære den skriftlige udtryksform at kende, som kan beskrive deres barns sprog. Det skal måske nævnes, at tegnskrift allerede har været forsøgt på nogle forældrekurser, og at der har været glæde for denne lettere form at fastholde tegn/tegnsprogssekvenser på.

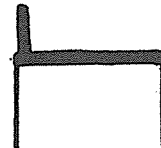
Undervisningsbogen i tegnskrift kan opdeles i forskellige afdelinger bl.a.

håndstillinger
bevægelsessymboler
"stave"regler
skriveregler

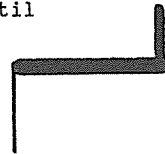
Efterfølgende gives der nogle eksempler fra forskellige sider i bogen:

ANSIGTS-LINIEN

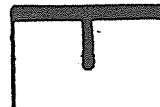
Hovedet er drejet
til højre og ser
op.

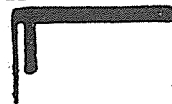
Hovedet er drejet til
venstre og ser op.

Hovedet er bøjet
lige ned.

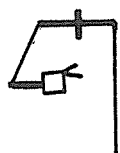
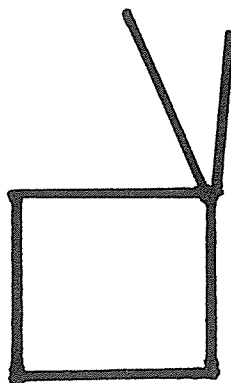
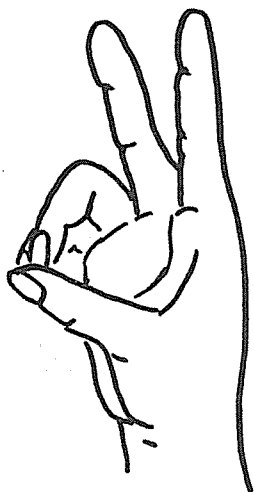
Hovedet er drejet til
højre og kigger
ned

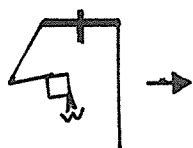
Hovedet er drejet
til venstre og kig-
ger ned.

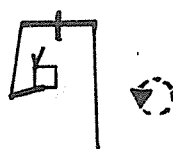
V-HÅND

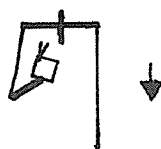
...tvinge
(2360)

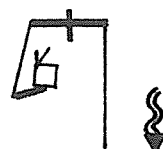
gå
(957)

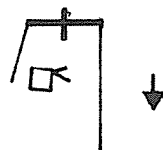
Vejle
(2457)

se
(1976)

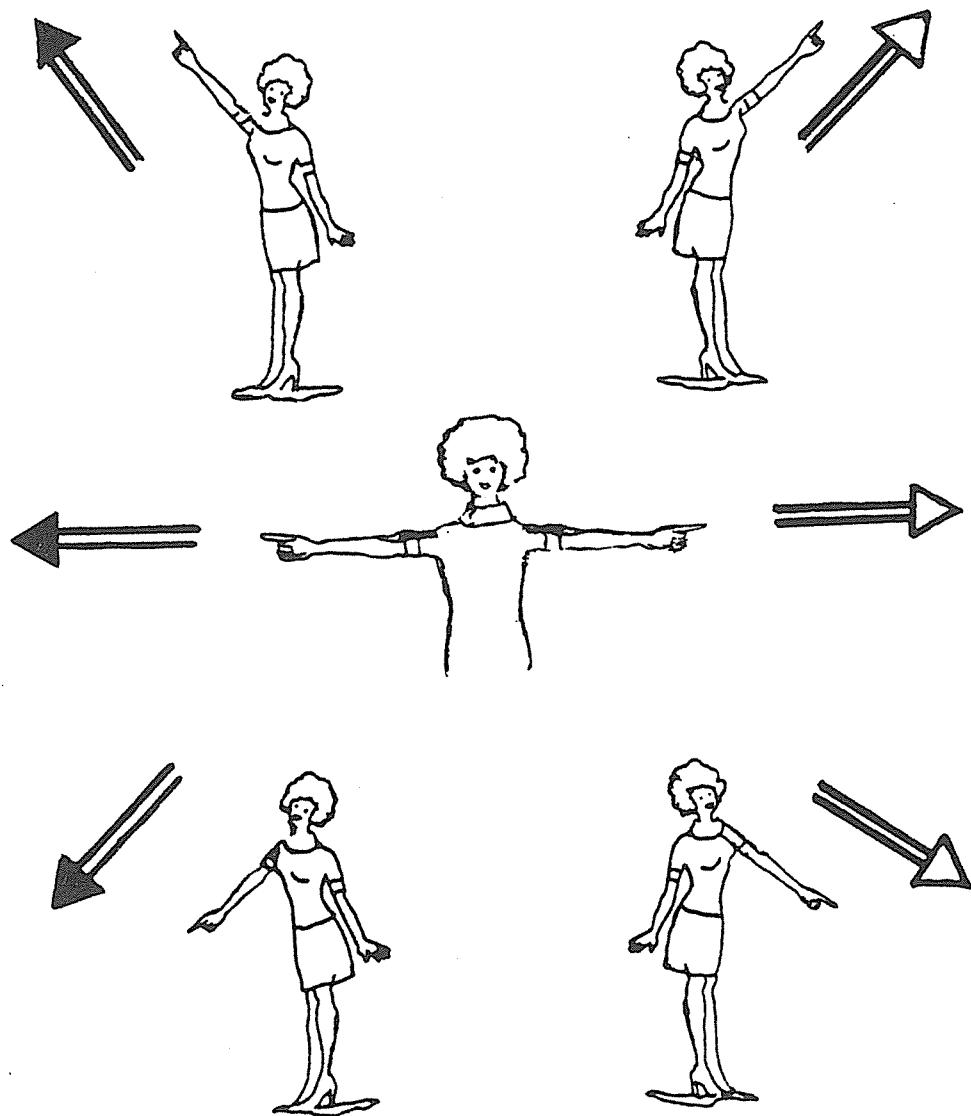

tegne
(2268)

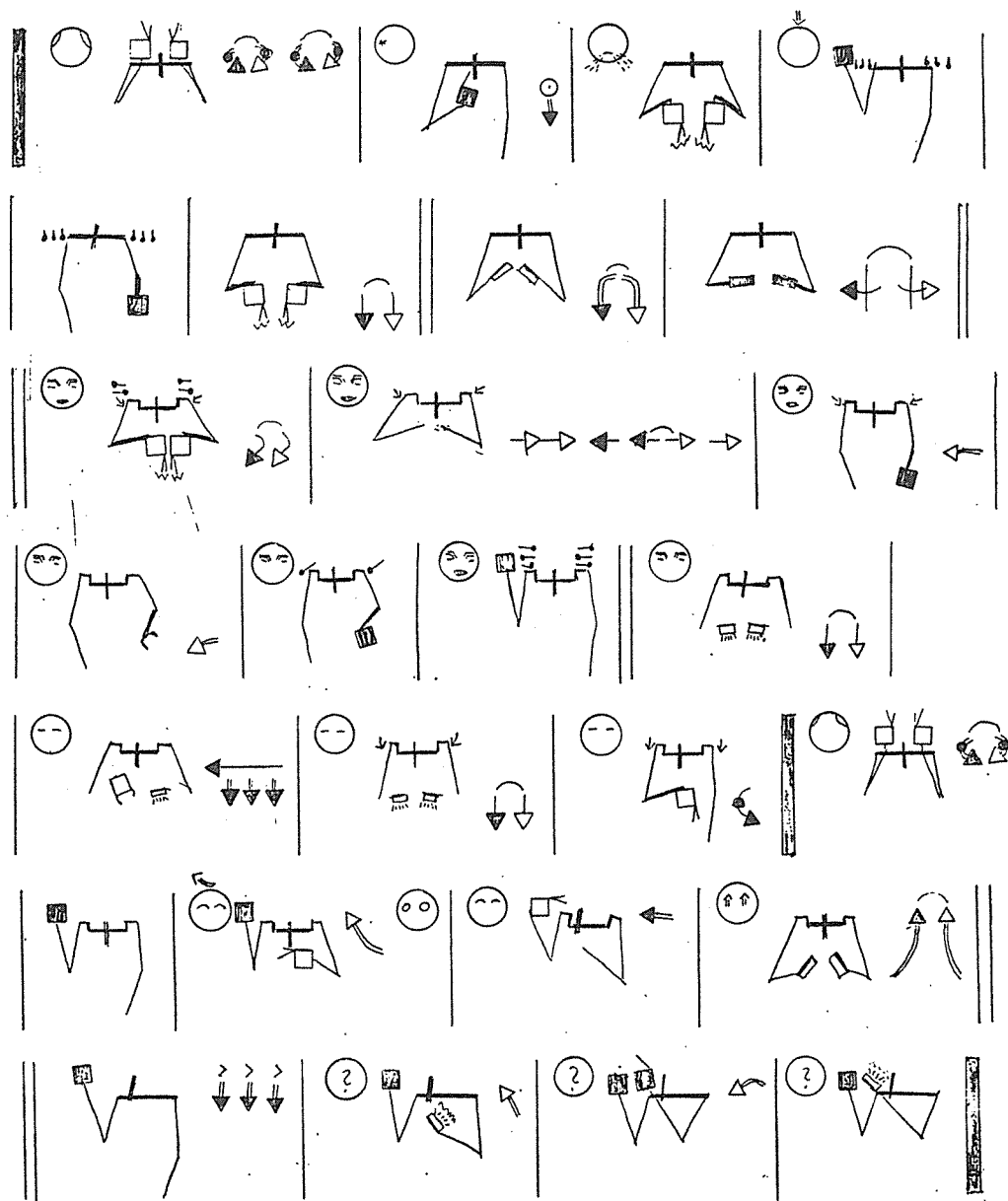
kolon
(1284)

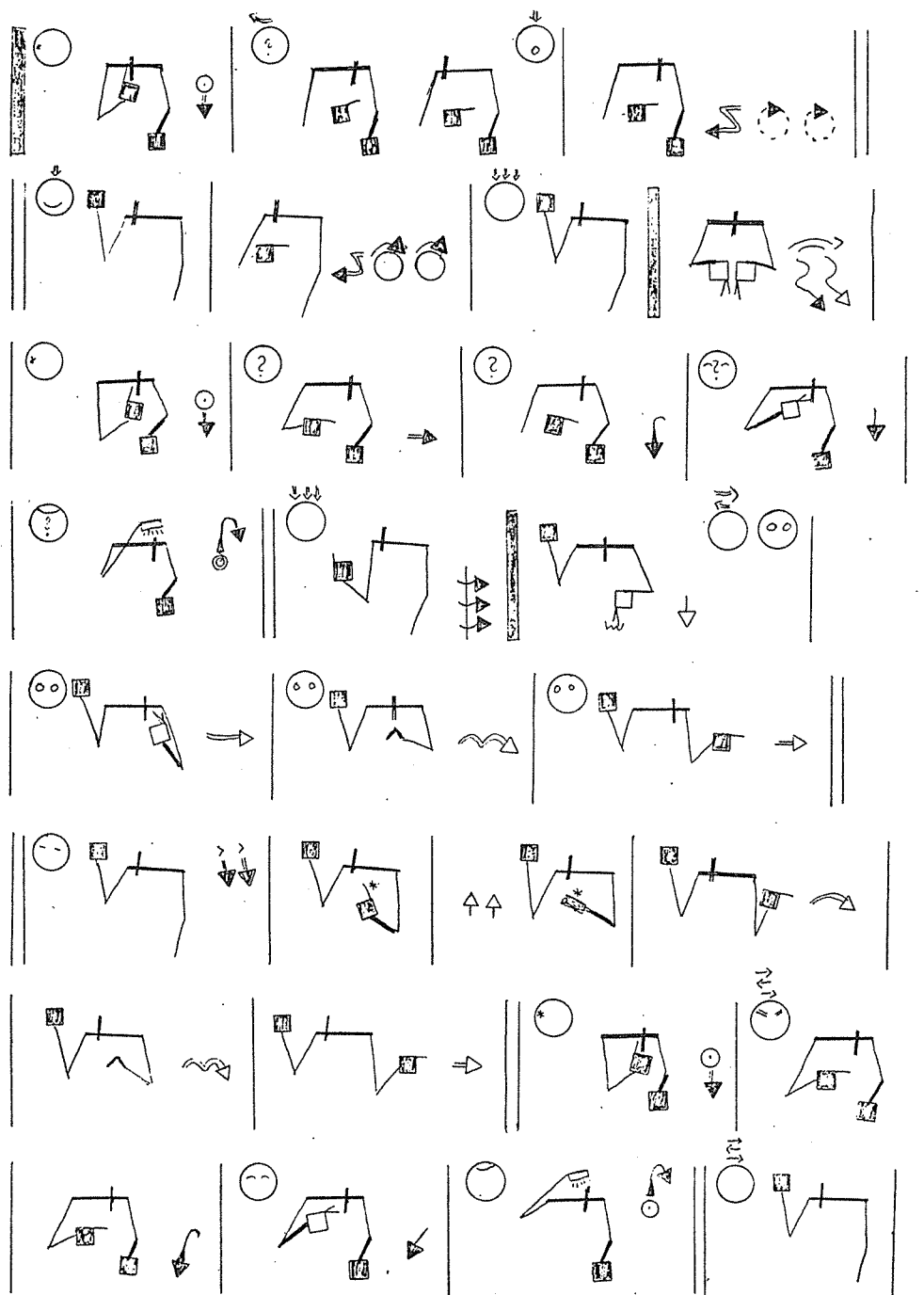
BEVÆGELSER PARALLELE MED FRONTVÆGGEN

En anden vigtig del af vores undervisning har været videobånd. Videobåndene, der i alle tilfælde har været produceret af Centeret for Total Kommunikation og indtalt på tegnsprog, er blevet brugt som eksempler på at vise diverse tegnsprogs-grammatiske eksempler - hovedsagelig indtalt af døve. Igen er en del af de bånd, vi har arbejdet med, egentlig lavet til brug for tegnsprogsundervisning af voksne hørende (hovedsagelig forældre), men de har vist sig til en vis grad at være brugbare til skoleelever, selv om det nok på længere sigt må være ønskeligt at udarbejde bånd specielt til brug for tegnsprogsundervisning på en døveskole.

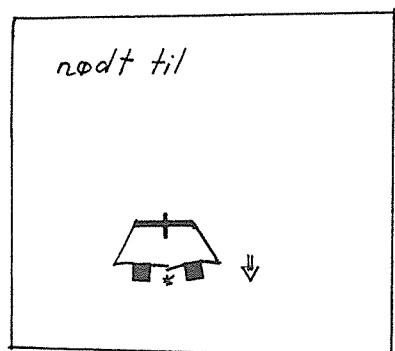
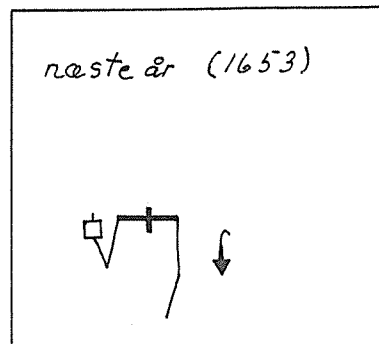
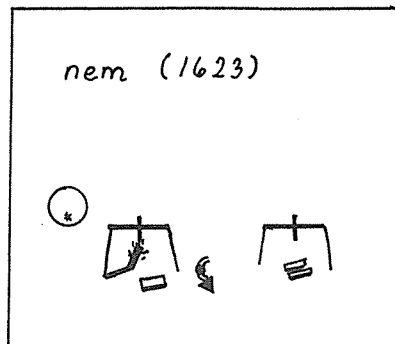
Nedenstående gives der eksempler på udskrift af nogle sætninger fra KC's grammatikbånd, "Morten og far i Zoo", som vi har brugt i undervisningen.

Eleverne i 8. klasse + lærerne er også gået i gang med at lave et kartotek over tegn skrevet med tegnskrift. I modsætning til undervisningskortene er de ordnet alfabetisk efter de danske ord. Der er dels brugt den Røde Tegnordbog som grundlag, dels bøjninger og varianter, som vi har set på videobånd.

Eksempler:

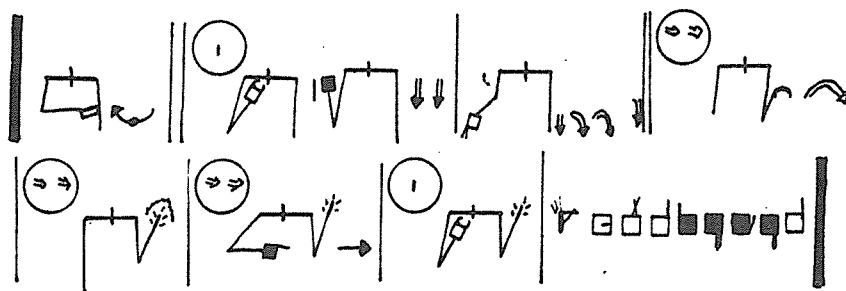
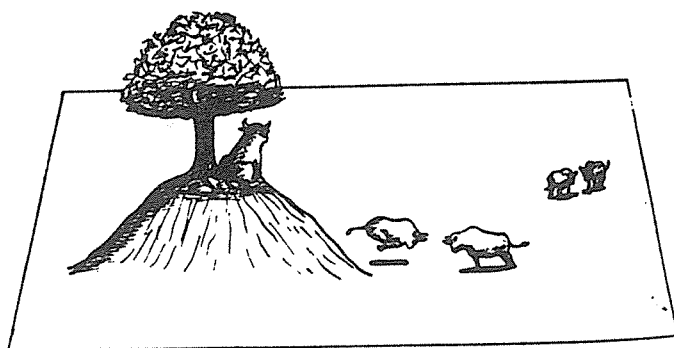

Der er også udarbejdet sider til undervisningen i tegnsprogsgrammatik. Det er endnu meget svært at sige, om det kan slutte med en egentlig undervisningsbog. Der er bl.a. problemer med at vide i hvilken rækkefølge, de forskellige regler skal gennemgås og hvor meget teoretisk forklaring, der skulle være i en sådan bog, hvis den skulle kunne bruges af alle. Men nedenstående er der et par eksempler fra undervisningen.

"Scene" lokalisation

LOKALISATION

Ikonisk:

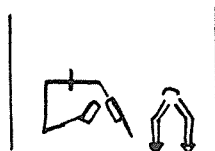

(Taget fra: "Døves Tegnsprog, Træk af Dansk Tegnsprogs grammatik". - Arkona 1981.

Lokalisation

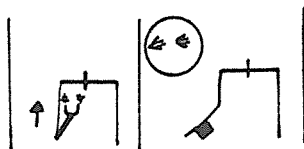
Lokalisation af repræsentanter:

a) direkte lokalisation

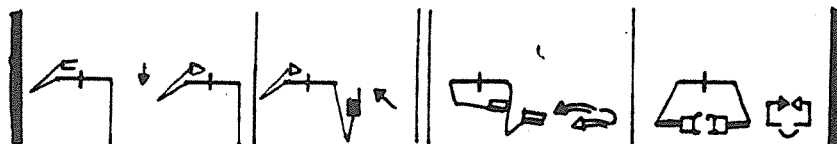
huset ligger til venstre

b) lokalisering ved indeks

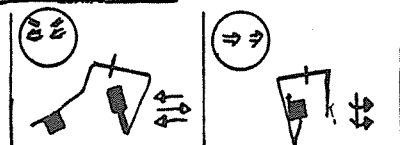
damen står til højre

c) inddirekte lokalisation

manden kommer og giver damen en pakke

d) rolleskift

"Går du i skole"? "Ja"

Fysiske rammer

Forsøgsundervisningen blev tilrettelagt således, at man i hver af klasserne har taget 2 af dansktimerne til tegnsprogsundervisningen. Det skete under henvisning til, at undervisning i tegnsprog i høj grad er sprogundervisning og derfor med til at forøge børnenes begrebsverden samt deres sproglige forståelse. På længere sigt synes vi, det vil være værd at overveje at lægge timerne uden for de egentlige dansktimer i lighed med andre sprogtimer: engelsk og tysk. Da døvheden primært er et sproghandicap, bør så mange af børnenes timer som overhovedet muligt koncentrere sig om sproggivning.

Foruden de 2 undervisningstimer i hver klasse, fik lærerne i hver klasse $\frac{1}{2}$ time om ugen til konference - i praksis betød dette, at der blev holdt 1 times møde hver anden uge. Ved en snak med forsøgsrådet forstod vi, at denne halve time primært blev givet til udarbejdelse af forsøgsrapporten, men her kom vi i tidsvanskeligheder, da det viste sig, at det var nødvendigt at bruge timerne på at få afklaret problemer i danskundervisningen bl.a. med hensyn til grammatik for at kunne koordinere de to fag.

Desuden fik forsøgslederen 3 undervisningstimer om ugen til ekstra forberedelse. Dette skyldes for en væsentlig del, at der overhovedet ingen undervisningsmaterialer findes, og at skrivning af trykt tegnskrift i øjeblikket tager meget lang tid: ca. $1\frac{1}{2}$ time for hvert A4 ark. Ligeledes er det nødvendigt at bruge meget lang tid på at aflæse videobånd. Som nævnt under indledningen er tegnsprogs-grammatik stadig under forskning - altså langt fra afklaret - det var derfor nødvendigt for forsøgslederen at finde frem til, i hvilken rækkefølge børnene burde få gennemgået tegnsprogsgrammatikken. Endvidere har der været vanskeligheder med at præsentere eleverne for grammatiske regler, herunder stor usikkerhed om undtagelser.

Til udarbejdelsen af materialer har det været en meget stor hjælp - ja faktisk en uundværlig hjælp, at Egmont H. Petersens Fond har bevilget en video-båndoptager med Slow-Motion og billed-for-billed video båndoptager til brug for nedskrivning af tegnsprog i tegnskrift.

De 3 forberedelsestimer er også blevet brugt til udarbejdelsen af denne rapport.

Præsentation af 8. klasse

Børnene:

Klassen består af 3 elever, hvoraf de 2 har døve forældre, medens den 3. elev har hørende forældre. De har ikke altid gået sammen, da 2 af eleverne har gået på andre skoler, men fra 1983 er de blevet undervist sammen. I øvrigt vil de i et senere afsnit fortælle om sig selv.

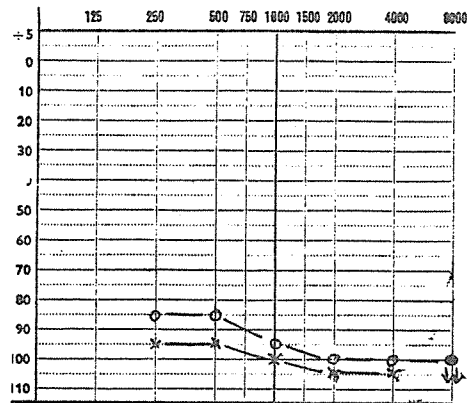
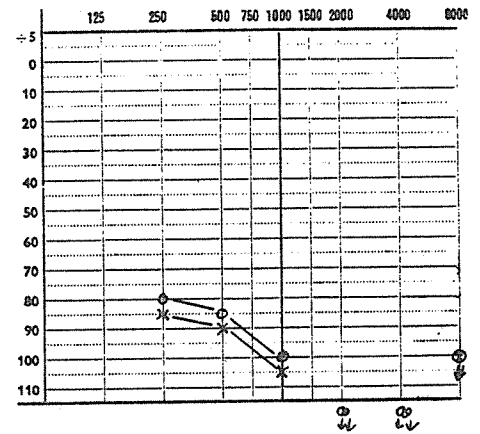
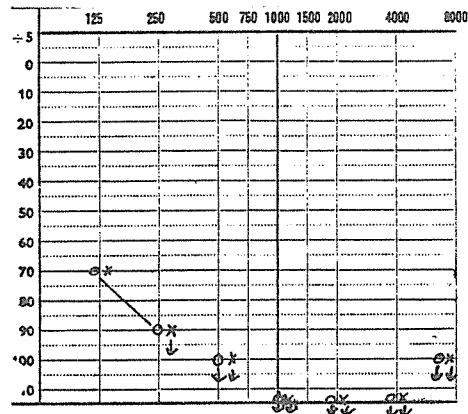
Klasselærer:

Døvelærer Inger Kjær er uddannet lærer og har arbejdet med svært tunghøre og døve børn siden 1955 på Døveskolen i Randersgade. Blev uddannet som tale-hørepedagog i 1967/68.

Forsøgsleder:

Døvelærer Bente Sparrevohn, uddannet som lærer i 1967 og som tale-hørepedagog i 1968/69. Har arbejdet på Døveskolen på Kastelsvej, som tolk m.m. Ansat på Døveskolen i Randersgade i 1981.

8. klasse: hørekurver

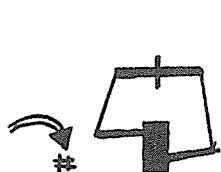
Fagligt indhold:

Håndstillinger:

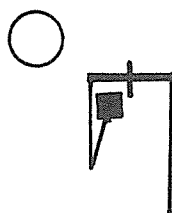
Vi begyndte med at undervise i håndstillinger. Vi gik ud fra tegnskriftens symbolliste, gennemgik håndstillingens skrevne symbol, hvorefter børnene blev bedt om at finde eksempler på tegn, der anvendte den pågældende håndstilling:

Eksempler:

knyttet hånd

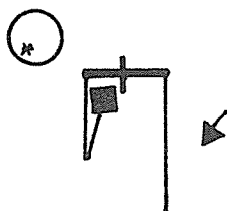
etablere
(621)

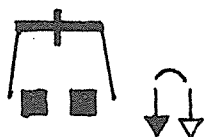
snavset
(2088)

kajak
(1198)

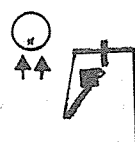
post
(1818)

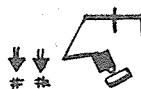
barnevogn
(165)

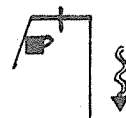
kraft
(1333)

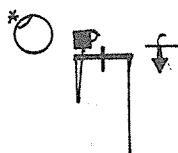
mad
(1495)

penge
(1774)

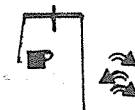
ofte
(1671)

dreng
(511)

betale
(237)

billig
(264)

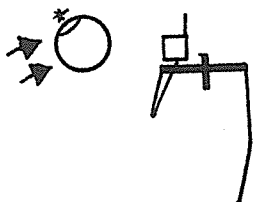
Gennemgang af disse håndstillinger og eksempler blev dels lavet som klassegennemgang, dels som hjemmearbejde, hvor børnene blev bedt om at skrive eksemplerne på tegnskrift. Der gik temmelig lang tid med denne gennemgang ca. indtil jul, hvoraf vi dog ind imellem havde brugt et par timer på oversættelse af et videobånd (se senere).

Det er vores indtryk, at børnene var meget interesse-rede og glade for denne gennemgang, at det gjorde dem mere bevidste omkring de enkelte tegn. Det gav anledning til meget diskussion, om hvorvidt den ene eller den anden håndstilling blev brugt til udførelsen af det enkelte tegn. Det skal her nævnes, at der stadig mangler forskning på dette område, men vi valgte at bruge "Den røde Tegnordbog" som en slags facitliste.

Det var dog kun som en slags facitliste, idet børnene (der er dygtige tegnsprogsbrugere) somme tider fastholdt, at det enkelte tegn godt kunne udføres med en anden håndstilling.

Vi må derfor i lighed med det danske sprog regne med, at sprog udvikler sig og derfor anerkende, at udtalen ændrer sig med at nye generationer vokser op.

Ligeledes gav det lærerne anledning til at få nye tegn. Børnene har i deres indbyrdes samtaler brug for flere tegn, end de tidligere generationer har brugt - dels fordi de er mere tegnsprogsbevidste - dels fordi sproget i al almindelighed får flere ny gloser. F.eks. kan nævnes gloser som

DALLAS

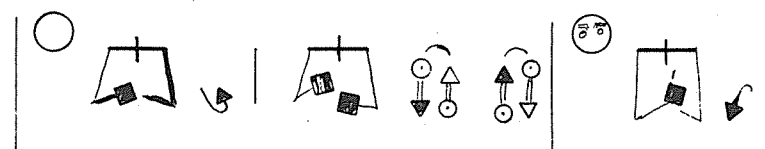
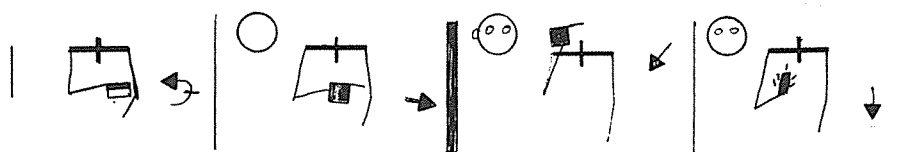
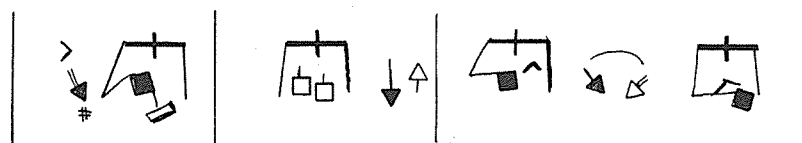
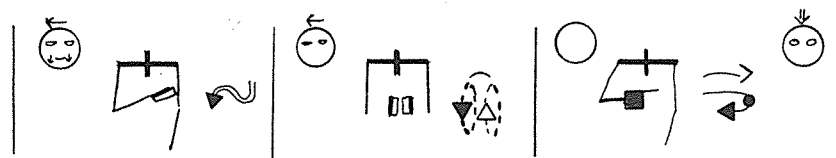
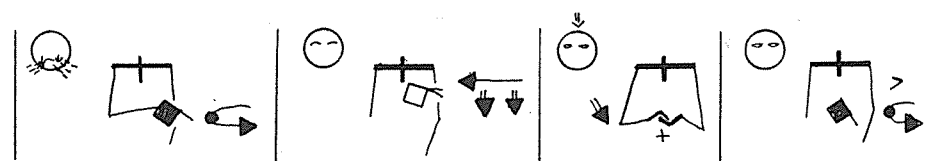
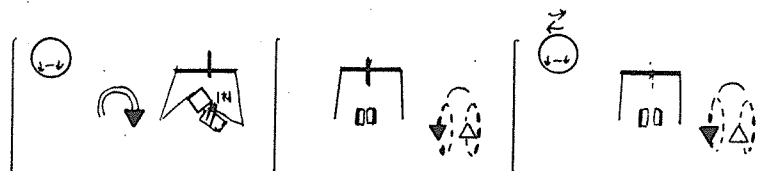
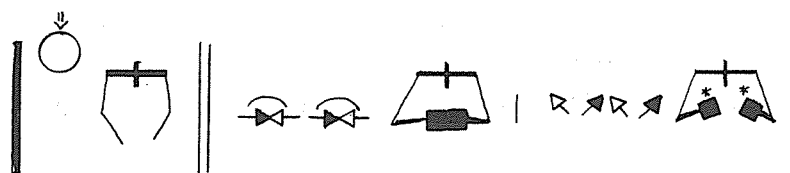

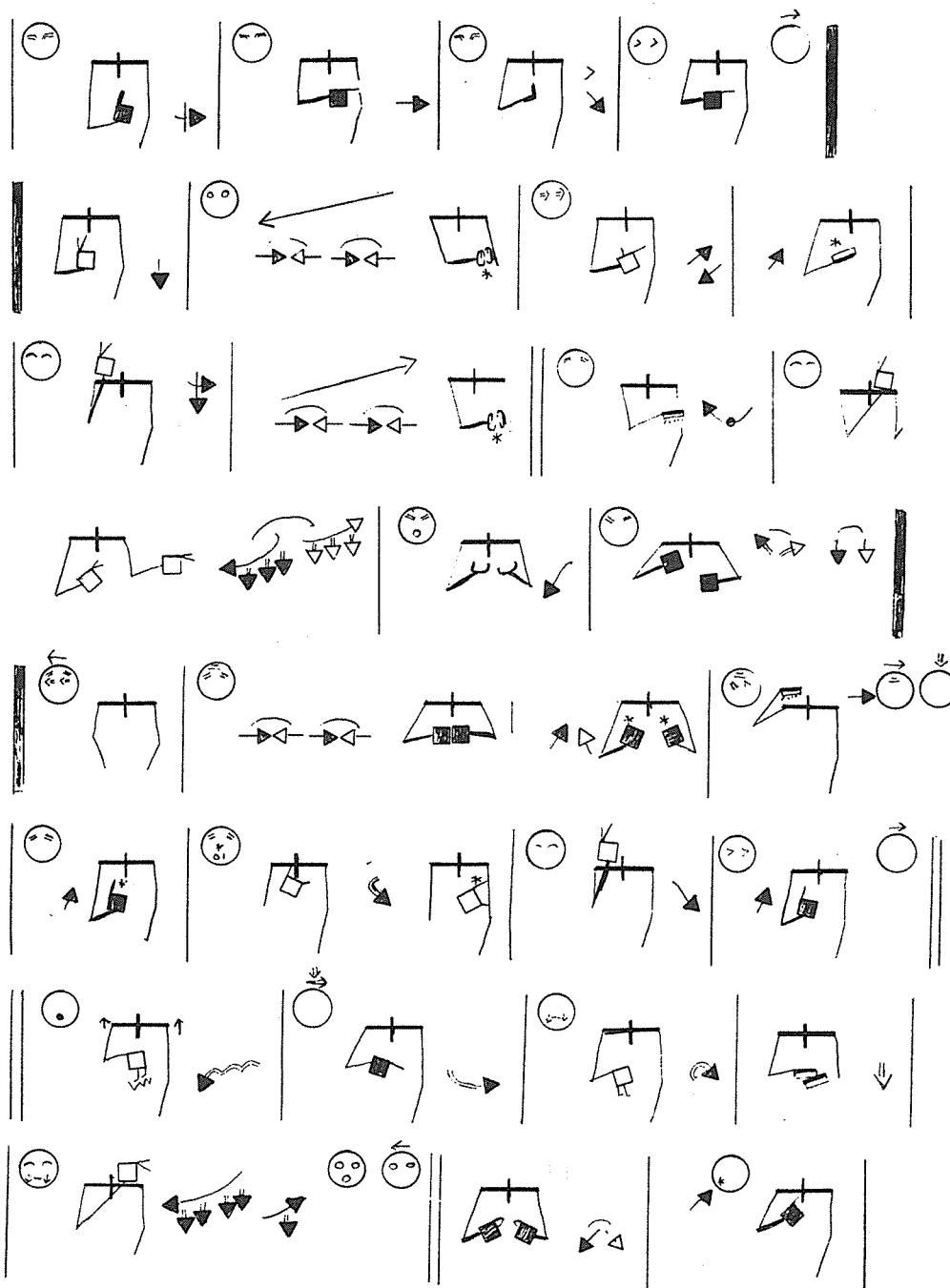
ADIDAS

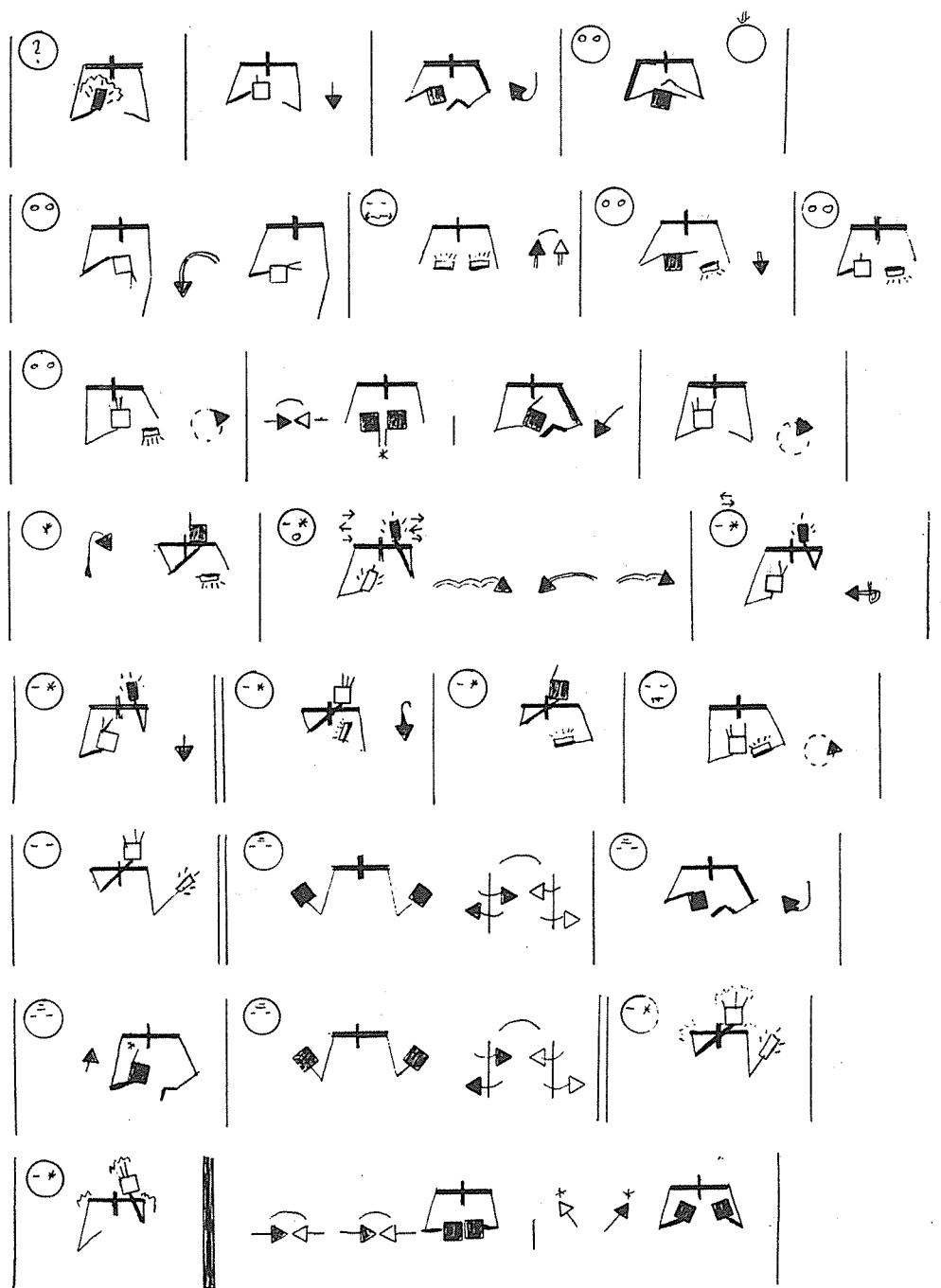
I oktober måned lod vi børnene se et lille afsnit fra videobåndet "Gummi-Tarzan", som de derefter skulle oversætte til dansk. Et af formålene med denne "test", var at prøve at vurdere deres danske sprog i forhold til en given tegnsprogstekst. Vi vil næste år igen arbejde med oversættelse af kortere tegnsprogspassager:

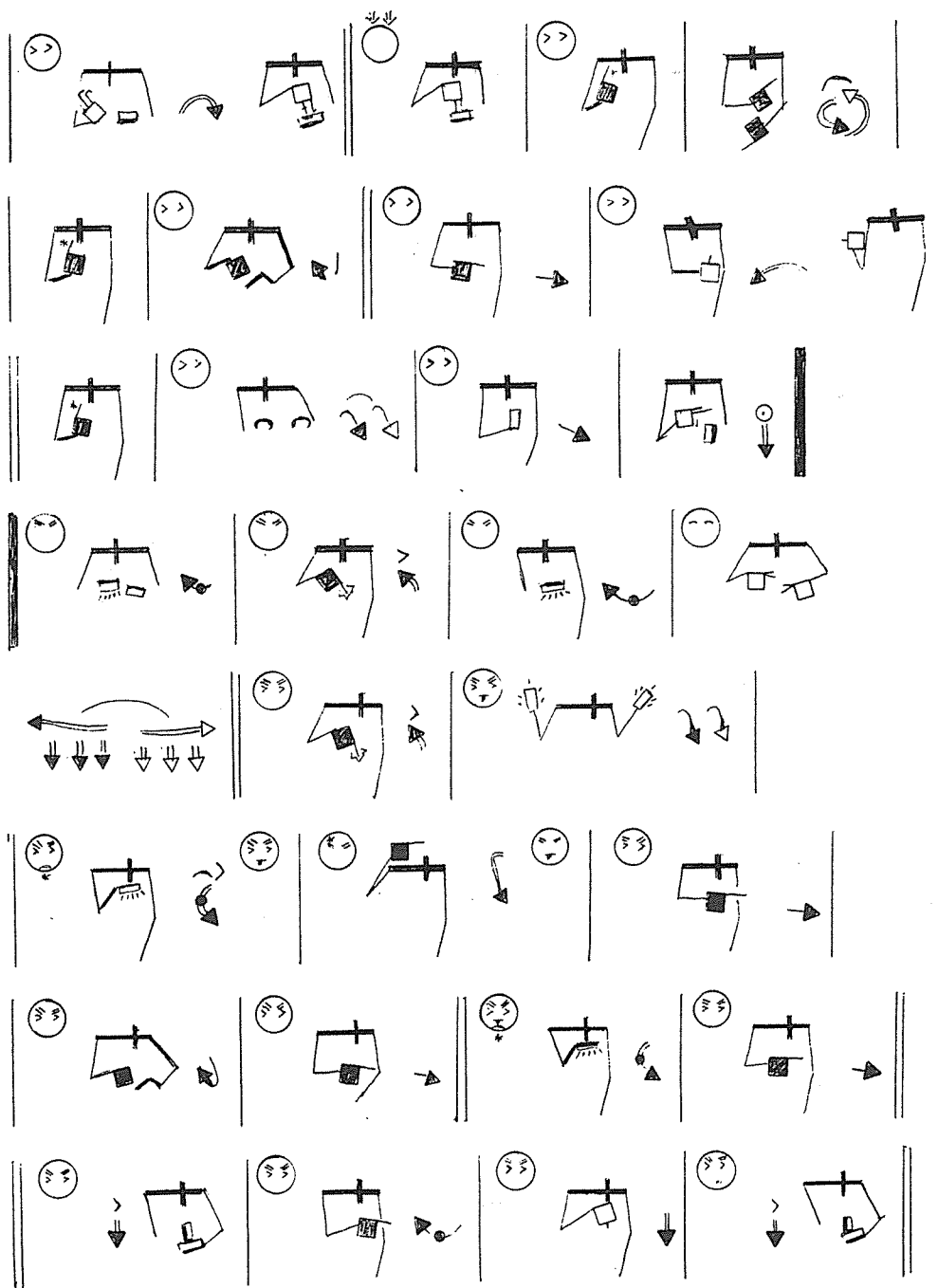
Efterfølgende gengives afsnittet fra "Gummi-Tarzan" i følgende versioner:

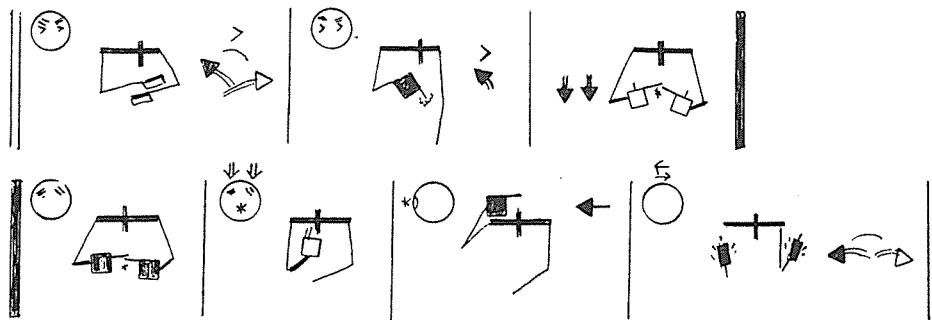
- 1) tegnskrift
- 2) de 3 børns oversættelse til dansk:
oversættelserne er skrevet på maskine af læreren, men i korrekt gengivelse
- 3) dansk oversættelse:
oversættelsen er en gengivelse fra videobåndet indtalt af Sussi Toft.

GUMMI-TARZAN KAP. 7

Elev nr. 1

GummiTarzan tage sin Cykel og og begynder at cykle
GummiTarzan cykler en tur, og Cykler rundt i byen.

Tilfældig cykle han forbi og så, en fodboldbane

Han hører, at nu er der fodboldkampen på fodboldbanen.

Der møde de to berømte hold, der spille fodboldkampen.

Så begynder GummiTarzan at gå i tilskuerpladser. Han
se på kampen. Men pudselig er der en uheld på en fod-
boldspiller, at der falder, og samtid har han en flue i
øjen.

Han plaper, at flue vil ikke komme ud at hans øje.

Han siger: "den er umulig for mig at spille med en flue i
øjen"

Da GummiTarzan så, da der sker med fodboldspiller, og
han står op og begynder at gå hen til den uheld fodbold-
spiller og spørger: "Jeg kan spille for dig og overtage
din plads, og så kan du sidde derover".

Men Tilskuerne er imod, at de ved godt, at GummiTarzan
Selvfølgelig kan ikke spille fodbold, og han ved ikke
hvordan man gøre.

Tilskuerne råber: "Nej, hvis du spiller for den hold, så
taber": "lad os få den anden spiller, men dommeren hører
ikke hvad Tilskuerne sagde,

GUMMI-TARZAN KAP. 7

Elev nr. 2

GummiTarzan rejser op på cykel og cykler med den og cykler en tur i byen og kigger ud, tilfældig kører han forbi fodboldparken, og der er fodboldkamp nu. Der er 2 bobby hold, der kamper mod hinanden. Tilskurer råber hurra, hurra.

Gummi Tarzan tænke: Hvorfor skal jeg ikke ud og ser fodboldkampe, og han går ind og sætte sig og kigger ud, uheldigvis en fodboldspiller falder ned på jorden, samtidig får en flue i øje og han har det ondt i øje og han siger: "Jeg kan ikke se, jeg har fået en flue i øje og det er umuligt at spille fodbold."

GummiTarzan rejser op og siger: Jeg overtage din plads og du går ud

Men tilskurer er ikke tilfreds, de råber: "Vi vil ikke have ham, han kender ikke til fodbold, Vi hader ham, Vi taber sikker, Nej, nej" Og dommeren hører ikke nogle og han fløjer.

GUMMI-TARZAN KAP. 7

Elev nr. 3

Gummi Tarzan satte op på sin cykel, og Begynte at cykle. Han Cyklede rundt i byen og Kikkede På forretninger, tilfældig kørte han forbi fodboldbane. Pludselig hørte han at der er en fodboldkamp i dette øjeblik.

Der er fodboldkamp for to Berømte holde der spiller kamp. Alle tilskuere råbte til de to holde. Gummi Tarzan Tænke forfor går jeg ikke ind og ser fodboldkamp. Så gik han i fodboldhallen "idrætparken". Han kikkede Hele kampen. Pluselig så han en fodboldspiller som faldt oven græsset, så han fået et flue i øjet. Hjælp Hjælp råbte fodbold-spiller

Jeg har fået et flue i øjet.

Det er umulig at Jeg spiller fodbold idag Siger fodbold-spiller.

Pludselig sagde GummiT----- Jeg skal nok Bygge med dig og Jeg kan nok klare dem. Jeg skal overtage din plas.

Tilskuere Sagde NEJ Han kan ikke spille fodbold NEJ du har ikke forstand om fodbold Nej du må ikke ind ud med dig, råbte de, men dommeren hade ikke hørt nogle om det

GUMMI-TARZAN Kap. 7

Dansk oversættelse:

Ja! Gummi-Tarzan stiger så op på sin cykel igen og kører rundt i byen og kigger lidt, og tilfældigvis kommer han forbi fodboldbanen, og der kan han høre, der er en fodboldkamp i gang i øjeblikket. Det er 2 meget berømte hold, der spiller mod hinanden, og alle tilskuerere de hujer og råber og skriger, og Gummi-Tarzan han tænker: Øh jeg kunne egentlig også godt tænke mig at se den fodboldkamp, så han går ind og sætter sig og overværer kampen.

Pludselig er der en af fodboldspillerne, der er uheldig. Han falder og idet han falder, er der en flue, der kommer ind i hans øje, og han skriger: "Hjælp, jeg kan overhovedet ikke se, der er en flue i mit øje, jeg kan overhovedet ikke spille fodbold," skriger fodboldspilleren, og han prøver fortvivlet at få fluen ud af øjet, men Gummi-Tarzan rejser sig op og siger: "Nåh ja, men så kan jeg spille fodbold i stedet for, du kan bare gå ud, så overtager jeg din plads. Men publikum, de skriger: "Øv, Gummi-Tarzan har overhovedet ikke forstand på at spille fodbold, vi er helt sikre på at tabe, hvis du kommer med." Men dommeren har slet ikke hørt noget.

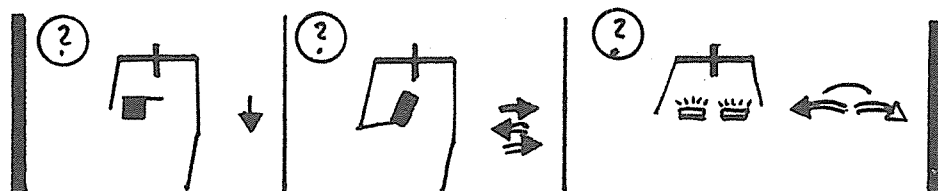
Undervisning i tegnsprogsgrammatik:

Forsøget blev i sin tid inspireret af et kursus i tegnskrift; men en meget vigtig del af den undervisning, der er foregået har været en indføring i tegnsprogsgrammatik. Som tidligere nævnt er der de senere år sket en masse forskning på dette område, og det har været helt naturligt at komme ind på dette emne - idet vi dog har været nødt til at holde os til de områder, vi kendte til via forskningen. I undervisningssituationen blev der sideløbende kørt eksempler fra dansk grammatik, således at børnene havde et sammenligningsgrundlag, der bl.a. også kunne hjælpe dem til at skrive et mere korrekt dansk. Det første emne, vi underviste i, var simultanitet. Der er egentlig ikke nogen speciel grund til dette, men på den anden side faldt det naturligt at tage en så fremtræden grammatisk regel op. Det skal lige nævnes, at de 7 tegnsprogsartikulatorer, der kan bruges samtidig er:

- 1 højre hånd
- 2 venstre hånd
- 3 mimik
- 4 hoved
- 5 mund
- 6 blik
- 7 krop

Der skal ikke her gøres rede for de nærmere regler for simultanitet, men det var morsomt at se, hvorledes børnene efterhånden fandt frem til flere og flere eksempler; hvor simultanitet var meningsbærende. F.eks. havde vi en lang snak om "at stille spørgsmål", hvor man på dansk enten kan bruge et spørgestedord eller omvendt ordstilling, men hvor tegnsprog først og fremmest kræver en spørgende mimik under hele spørgsmålet og kan have spørgestedordet både først og sidst eller begge dele, men ikke omvendt ordstilling.

Eks.:

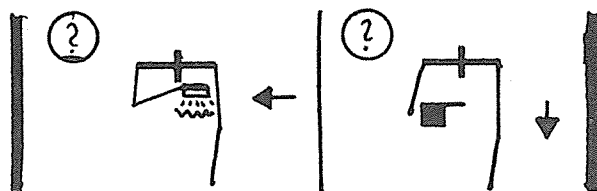

DU

SKOLE

HVØR

Dansk: "Hvor går du i skole?"

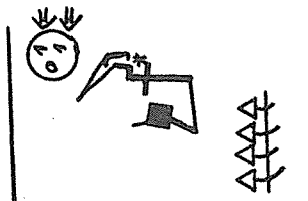
GLAD

DU

Dansk: "Er du glad?"

Denne sammenligning mellem tegnsprog og dansk har ikke alene gjort eleverne mere bevidste om tegnsprog, men også gjort, at de laver færre fejl i deres danske stile med hensyn til spørgsmål.

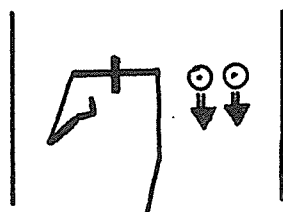
Vi snakkede også om, hvor mange artikulatorer, man kunne bruge på en gang og fandt bl.a. frem til et eksempel på videobåndet "Dansk Tegnsprogsgrammatik", hvor der i historien Peters Fødselsdag forekommer dette "tegn"

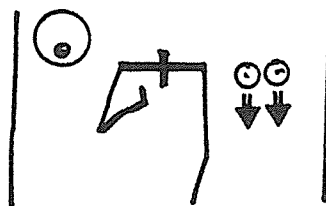
der i en dansk oversættelse vil blive noget i retning af "medens mor holdt mig fast i skulderen, så jeg op på hende og svarede flovt: "ja, ja."

Under simultantitet arbejdede vi også med de tegn, hvor bl.a. en mundstilling kan være meningsbærende for et tegns betydning.

Eks.:

hvid

"parat i god tid"

Også negering med hovedet brugte vi nogen tid på. Desuden blev blikkets betydning gennemgået; en teknik, som de nok anvendte, men slet ikke var sig bevidste. I denne forbindelse snakkede vi om, at de selv brugte blikket og også lagde mærke til det hos andre tegnsprogsbrugere, men at det var meget svært for hørende, der skulle lære tegnsprog at lægge mærke til hændernes bevægelse, og at de derfor ofte koncentrerede sig om det sidste - hvilket bl.a. kunne medføre, at de misforstod det sagte. Selvfølgelig er det noget, man skal gøre opmærksom på i forbindelse med et tegnsprogs kursus for hørende, men også døve selv skal være opmærksomme på, at det kan være en af grundene til at de blev misforstået.

Det var i det hele taget et gennemgående træk, at vores snak om tegnsprogs grammatik også medførte en større forståelse for hørendes problemer vedrørende indlæring af tegnsprog.

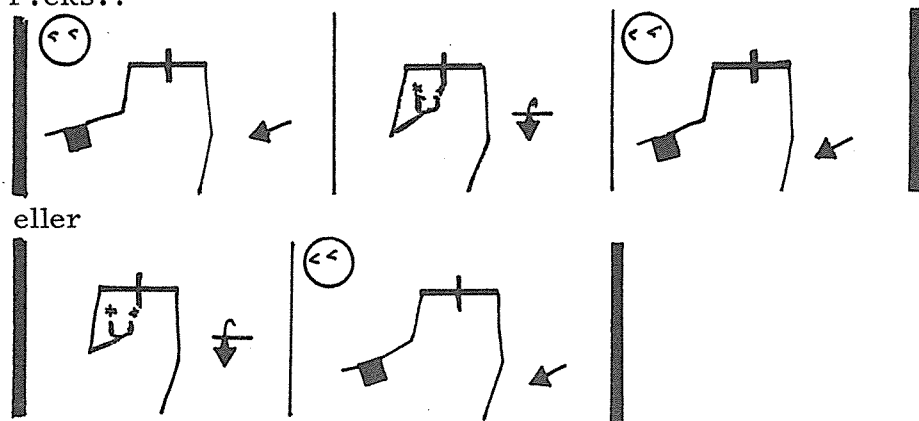
SYNTAX:

Den næste ting, vi tog op, var syntax. Det var et specielt ønske fra dansklærerens side, da netop syntax giver anledning til mange fejl i skriftlig dansk.

Vi arbejdede mest ud fra eksempler - oversatte danske sætninger til tegnsprog og omvendt: tegnsprogssætninger til dansk. En del af tiden blev brugt til at snakke om den logiske rækkefølge i tegnsprog, bl.a. at personerne kommer før handlingen, eller "scenen" skal bygges op først.

Vi snakkede dog også om, at hvis grundledet var et pegetegn blev det ofte udeladt i begyndelsen af sætningen, og sagt/eller gentaget til sidst i sætningen.

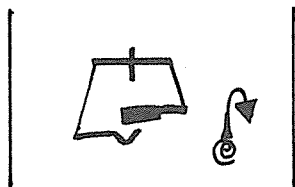
F.eks.:

dansk: han er syg.

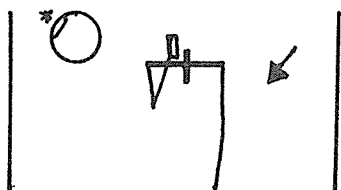
At grundledet kunne udelades, hvis det var indeholdt i tegnet.

Eks.:

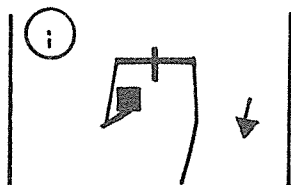
dansk: du besøger mig.

En af de regler, vi snakkede om vedrørende tegnsprogsgrammatik, skabte nogen forvirring hos børnene. Det drejede sig om årsag-virkning / virkning-årsag. Gennem forskningen menes det, at hvis årsagen kommer før virkningen bruges tegnet:

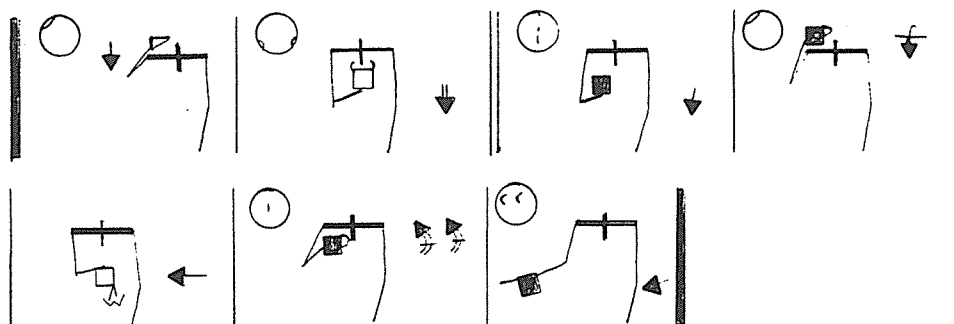
DERFOR

og hvis virkningen kommer før årsagen bruges tegnet:

FORDI

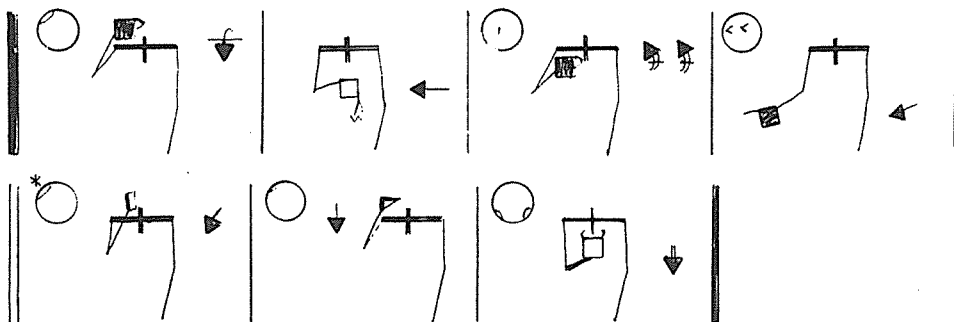
Eks.: TEGNSPROG:

DANSK:

manden er sur, fordi drengen går i blomsterne

TEGNSPROG:

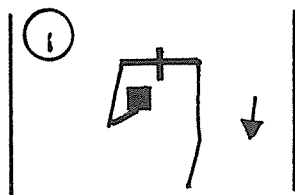

DANSK:

drengen, går i blomsterne, derfor er manden sur

Dette var børnene meget usikre på. Lærerne snakkede om, hvad dette kunne skyldes. Vi kan selvfølgelig ikke være sikre, men vi kom bl.a. frem til, at en af grundene kunne være, at voksne (både døve og hørende) bruger "DERFOR" tegnet, når de mener fordi, bl.a. står det også i "Tegnordbogen". Det vil være vanskeligt for mange at bruge "FORDI" tegnet, da det kræver - en for dansk - fremmed mundstilling.

Men i indbyrdes samtaler mellem børnene lagde vi mærke til, at de fortrinsvis brugte tegnet

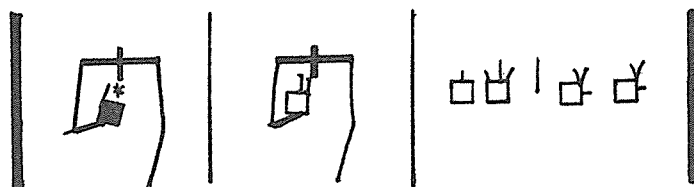

når virkningen kom før årsagen. Men det kunne igen være et eksempel på, at døve indretter deres tegnsprog alt efter om de snakker med døve eller hørende. Vi vil prøve at tage problemstillingen op igen i næste skoleår, når børnene bliver endnu mere bevidste om forskellen mellem dansk og tegnsprog.

Tider:

Et andet problem har været at kunne skrive i korrekt tid, specielt at fastholde den samme tid hele vejen i en dansk stil. Det gav os anledning til at snakke om, at tegnverber ikke bøjes på samme måde som på dansk, og hvad man derfor måtte gøre, for at modtageren kunne være klar over, hvornår det sagte var sket eller skulle ske. Det gav en meget udbytterig samtale, hvor det viste sig, at det rent faktisk var et problem, specielt for en af pigerne, især hvis der skete et skift midt inde i en beretning.

Eks.: der fortælles om en fest, man skal til på lørdag i Roskilde - og pludselig bliver der sagt:

JEG

TOG

17

33

Dansk:

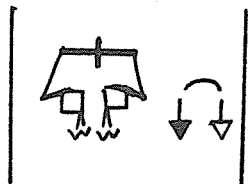
Jeg skal med toget kl. 17.33.

Det viste sig, at det ikke var toget til Roskilde om lørdagen, men toget samme dag for at komme hjem. Vi snakkede derfor om nødvendigheden af, at der forinden var blevet sagt "i dag". Det (at præcisere tiden) fik en af eleverne til efter nogle minutters stille overvejelse at sige "Så er det måske derfor, min mor aldrig forstår mig, for det gør jeg ikke." (Præciserer tiden). Den pågældende elev er, hvad vi normalt vil kalde, en dygtig tegnsprogsbruger, så hvis hun laver en sådan fejl, således at indholdet kan misforståes, må vi formode, at mange af vores mindre elever og mere usikre tegnsprogbrugere også laver den fejl. Vi gennemgik derefter alle de tidstegn, vi overhovedet kunne komme i tanke om. Men det er igen en ting, vi også vil arbejde videre med næste år.

Forskellige verbebøjninger:

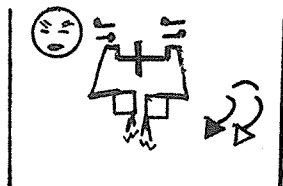
Vi har arbejdet med nogle ganske få former af verbebøjninger i tegnsprog. Det startede med, at dansk-læreren viste en opgave fra sit danske grammatikhefte, hvor eleverne skulle skrive forskellige danske betegnelser for ordet "gå". Det havde de været meget usikre i, og det gav os anledning til at se "Peter i Zoo" på grammatikbåndet, hvor der findes mange bøjninger af gå-tegnet. Vi arbejdede derefter med at oversætte dem til dansk, og børnene var egentlig meget forbløffede over at erfare, at tegnsprog havde mindst lige så mange og om muligt endnu flere udtryk.
Eks.:

Tegnsprog

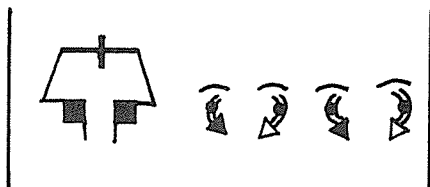

Dansk:

de to (far og søn) følges ad

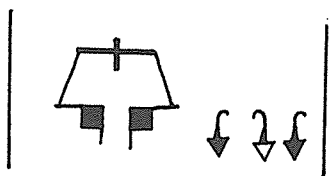
de baner sig vej igennem
en tæt menneskemængde

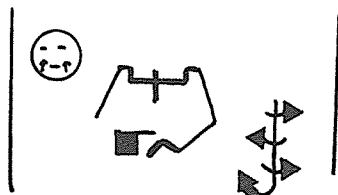
(Morten) slæber
fødderne af sted

Tegnsprog

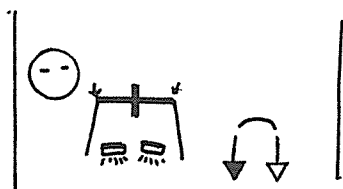
Dansk

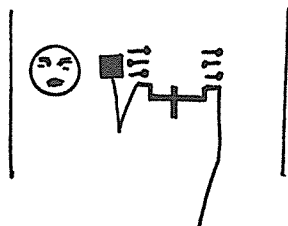
(Elefantungen) går

(Morten) borer sig vej

Folk strømmer til

"Morten" går med far i hånden -
og er ved at blive mast

Det var altså igen ikke et spørgsmål, om de brugte dem til daglig, men at indse, at de forskellige tegn havde forskellig oversættelse til danske ord og ikke bare én oversættelse, der lød "går træt" "går langsomt" "går glad" o.s.v.

Vi kom meget kort ind på reversible verbebøjninger, som jo ikke findes så meget på dansk, men derimod på engelsk, hvad eleverne også har på timeplanen. Det drejede sig bl.a. om udtrykkene "at blive undervist" "at undervise" og "jeg besøger dig" "du besøger mig".

Naturligvis gennemgik vi også en af de vigtigste og almindeligste regler i tegnsprogsgrammatik - lokalisation:

 Ikonisk lokalisation

 direkte lokalisation

 pege lokalisation

 rolleskift

 Arbitrær lokalisation

Dette var børnene meget sikre i at udføre. Når vi alligevel tog det op i nogle timer, skyldtes det dels, at de skulle have en teoretisk gennemgang - dels igen have en forståelse for hørendes problemer med at lære tegnsprog.

I forbindelse med denne rapport bad vi de 3 elever i 8. klasse hver skrive lidt om sig selv og deres mening om de 2 timer, de havde haft om ugen i undervisning af tegnskrift og tegnsprog.

Her følger deres indlæg:

Jeg hedder Tine og jeg er 15½ år gammel. Jeg er født døv. Mine forældre er hørende. De opdagede, jeg er døv, da jeg var lidt over 1 år gammel. Engang brugte vi mest mime. Jeg lærte for første gang tegnsprog, da jeg var 4 år gammel. Mine forældre går til tegnsprogskursus.

Jeg gik på Børneklubben; der lærte jeg at tale, men jeg fik aldrig lært at tale, for jeg kan ikke høre forskellen mellem ordene. Jeg gik i en speciel klasse, hvor der blev brugt tegnsprog, det var meget unormalt den gang.

Så da jeg var 6 år gammel kom jeg til børnehaveklassen på Kastelsvej Skole, der lærte jeg meget tegnsprog, og det var ægte døves tegnsprog, men alt for lidt dansk og næsten ingen artikulation. Der har jeg gået i 4 år, altså til 3. klasse. Så ville jeg skifte skole, skolekammerater og undervisning, så flyttede jeg til Randersgade Skole. Det er jeg glad for, men på Randersgade Skole brugte vi ikke meget ægte døves tegnsprog. Det skete først senere.

Her på skolen lærte jeg for første gang rigtig dansk. Jeg lærte også at artikulere, men alligevel lærer jeg aldrig at rigtigt tale. Jeg ved, at jeg aldrig kommer til at tale, bare meget få ord kan jeg f.eks. ost, sodavand, mand.

Omkring 10-13 år læste jeg så meget, at jeg brugte mest dansk tegnsprog, jeg ændrede så meget fra "Døves ægte Tegnsprog" til dansk tegnsprog, thi der kendte jeg bedre grammatikken, ikke døves tegnsprogs-grammatik. Efterhånden snakker jeg med de andre døve på døves tegnsprog, men ikke når jeg læser en historie f.eks. i en læsebog, så brugte jeg mest dansk tegnsprog, for jeg kan ikke finde ud af at lave dansk grammatik til tegnsprogs grammatik.

Efterhånden kender jeg mere til døves tegnsprog, det er meget svært at skrive dansk grammatik. Jeg blander dansk - og tegnsprogs grammatik. Men jeg kan læse og forstå, hvad det handler om (indhold). På den måde lærer jeg dansk grammatik, men alligevel blander jeg

dem. Nu er jeg god til at læse historier mest eventyr, så kan jeg fortælle dem på ægte tegnsprog, næsten. For nu har jeg lært at forstå og bedre at skille dem. Nu blander jeg ikke så meget sammen, for jeg bliver undervist i tegnsprog og tegnsprogsskrift. Så må jeg vide, hvad der er dansk grammatik, og hvad der er tegnsprogs-grammatik. Jeg lærer meget om det, det er jeg glad for.

Når jeg snakker sammen med de andre døve, kan jeg alt, men når vi diskuterer i klassen, kan jeg ikke rigtig vise, hvad tegnsprogsgrammatik er, for jeg snakker bare og lægger ikke mærke til, hvordan vi gør. Pludselig snakker vi om det og så kan jeg ikke rigtig, f.eks. skriver Bente en sætning på dansk, og så kan vi ikke finde ud af, hvordan den sætning ændres til ægte tegnsprog.

I min fritid går jeg til gymnastik på springhold sammen med hørende, jeg er den eneste døve. Ofte føler jeg mig alene, for jeg kan ikke snakke med dem, jeg kan jo ikke tale. Jeg går til døve spejder, og jeg arbejder som Ulveleder med døve som hjælp.

Så er teater min interesse og hobby. Jeg elsker teater, mime og lidt ballet og så videre. Jeg er medlem af "Døves Teater i Loftet" og arbejder meget med de andre døve.

Jeg arbejder meget med døve, fordi jeg kan snakke med dem, samarbejde morer os, men jeg kan ikke (snakke) sammen med hørende, fordi vi forstår ikke hinanden, jeg følger dem bare i, hvad de laver. Derfor kan jeg mest lide at være sammen med døve.

Somme tider vil jeg være hørende, så jeg kunne snakke med dem. Jeg kan lide kontakt med mennesker. Men jeg kan ikke på grund af min døvhed. Men jeg er alligevel lykkelig ved at være døv. Jeg vil gerne fortsætte med at lære mere om tegnsprog og tegnsprogsskrift, og hvad der er forskellen mellem det og dansk.

Brian:

Jeg er døv, men er født hørende. Mine forældre og min mellemste søster er døve, medens min ældste søster er hørende, men hjemme bruger vi alle sammen tegnsprog. Da jeg var et år gammel havde jeg mellem-øre-betændelse, og lægen punkterede mig - senere blev jeg døv. Da jeg gik i børnehave, gik det fint for mig, fordi jeg havde høreapparat, så kunne jeg godt følge med. Der var ingen problemer dengang.

Senere gik jeg på Rysensteensgades skole. I begyndelsen gik det fint, og jeg var foran de andre, men senere indhentede de mig, og det begyndte at blive svært at forstå, hvad de sagde, fordi de ikke brugte tegnsprog.

I oktober 1983 blev jeg flyttet til Døveskolen i Randersgade. Det var langt bedre, jeg lærte flere at kende. Vi snakker mere, end da jeg var på Rysensteensgade f.eks. om sport, mest fodbold. Vi diskuterer også meget i klassen f.eks. om vores problemer, fremtid o.s.v.

Jeg synes, det er godt, vi døve har tegnsprog, fordi verden er stor. Jeg har prøvet at være i kontakt med japanske og amerikanske døve, og det var ikke noget problem at snakke med dem, vi brugte tegnsprog og mime. Jeg kunne ikke engang engelsk.

TV ser jeg jo næsten hver dag, og jeg synes, der mangler meget tekst, for jeg kan ikke følge med i, hvad der foregår i Danmark. Nogle film f.eks. Gæt og Grimmer mangler også tekst. Nu har vi fået tekst-TV, det hjælper lidt, men der mangler stadig meget af det vigtigste.

Eva:

Jeg er født døv og har arvet det fra mine døve forældre. Jeg har lært tegnsprog, siden jeg blev født, fordi mine forældre og min storebror, som også er døv, snakker tegnsprog. Men vi er de eneste døve i familien i øjeblikket.

Da jeg var lille, gik jeg i en hørende børnehave i Værløse, hvor jeg var den eneste døve. Somme tider snakkede jeg med min bror. Somme tider kom der 2 lærere fra Døveskolen for at besøge mig. De skulle lære mig at tale. Nogle år gik jeg også på Børneklubben og tog en taxa hver dag derind.

I sommeren 1976 kom jeg i børnehaveklasse på Døveskolen i Randersgade i København.

Jeg har gået på Døveskolen i 8 år. Tegnsprog er mit modersmål, og når jeg snakker med en døv på tegnsprog er det ligesom 2 hørende, der snakker på dansk sammen.

Mine forældre taler ikke samme tegnsprog, for min mor kom fra Polen, da hun var 28 år, så det er lidt svært for hende, men nu er hun dygtig til at tale dansk tegnsprog.

Min bror og jeg går på samme skole nu. Han går i en klasse over mig. Han har før gået på en anden døveskole, men flyttede hertil, da han gik i 3. klasse. Vores tegnsprog er næsten ens.

Mine fritidsinteresser er teater, fodbold og spejder. Hver anden onsdag mødes vi i et spejderlokale på Kastelsvej. Vi snakker hyggeligt sammen. Hver anden onsdag mødes vi til gymnastik og spiller håndbold. Snart skal en veninde og jeg (hun er også døv) være medlemmer af en pige-fodboldklub i K.B. Klubben er for hørende, men jeg har min veninde med som selskab.

Jeg er vild med teater. Jeg bliver undervist af balletdanser Morten Hansen og har været med i mange forskellige turneer.

I skolen bliver vi i år for første gang undervist i tegnsprog, og jeg har lært en masse forskellige ting, som jeg aldrig havde set eller lært. Før kunne jeg ikke mærke, hvor forskellen var på tegnsprog og dansk, men nu kan jeg godt mærke og se forskellen. Der er stor forskel på de 2 sprog f.eks.:

PIGEN SIDDER PÅ BORDET (dansk)

PIGE BORD SIDDE (tegnprog)

Jeg synes, det er svært at skrive dansk, fordi jeg ikke kan høre, når mennesker snakker sammen, når de taler dansk. Måske er det også svært, fordi jeg ser mange mennesker også mine lærere blande dansk og tegnsprog. De hørende børn, som går i skole, lærer at tale og skrive bedre dansk grammatik.

Men vi døve har aldrig lært noget om tegnsprog. I klassen lærer vi almindelig dansk, regning o.s.v. Men nogle timer lærer vi altså tegnsprog og også at artikulere.

Når jeg taler sammen med hørende, så må jeg tale tydelig dansk og mundaflæse, hvad de siger. Hvis jeg ikke forstår, hvad de hørende siger, tager jeg et stykke papir og en blyant og skriver, så er der ingen problemer.

Jeg synes, det er sjovt at skrive tegnsprogsskrift en gang imellem. Vi tegner tændstiksmænd med en skabelon, så det ser pænere ud. Vi kan også godt tegne tændstiksmænd uden skabelon, når vi bliver dygtigere til det.

Nogle gange er det svært at finde ud af, hvilket tegn det er. Tegnsprogsskrift skriver vores sprog. Vi lærer også at skrive dansk, så vi kan skrive de to sprog hver for sig.

F.eks. somme tider skriver jeg en stil, og der blander jeg dansk og vort sprog sammen. Min lærer laver det lidt om, og bagefter kan jeg se, hvad fejlene er.

I tegnsprogs-timerne lærer vi en masse forskelligt, og lærer, hvor forskellen er mellem vort sprog og dansk.

Jeg føler, jeg bliver dygtigere til at skrive dansk grammatik, jeg er bedre til syntax f.eks. sommetider skriver jeg sådan:

Hun løber ud døren af,
men i virkeligheden ser dansk sådan ud:

Hun løber ud af døren.

PRÆSENTATION AF 3. KLASSE

Børnene:

Klassen består af 5 børn - 4 drenge og 1 pige, som har gået sammen fra børnehaveklassen. De er alle døve (se iøvrigt hørekurver). Et barn har døve forældre og dermed tegnsprog som modersmål, medens de 4 andre alle har hørende familie, som mere eller mindre har lært sig tegnsprog. Alle børnene kommunikerer i en blanding af tegnsprog, tegn-dansk og lyde, hvoraf nogle er forståelig for andre.

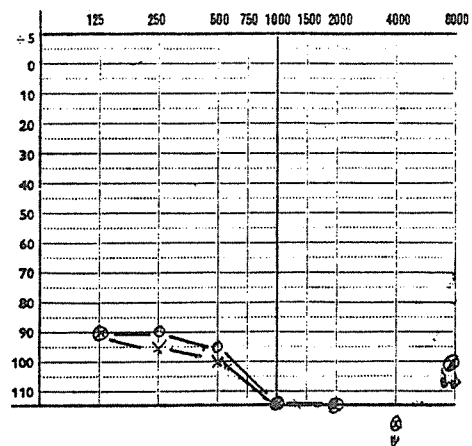
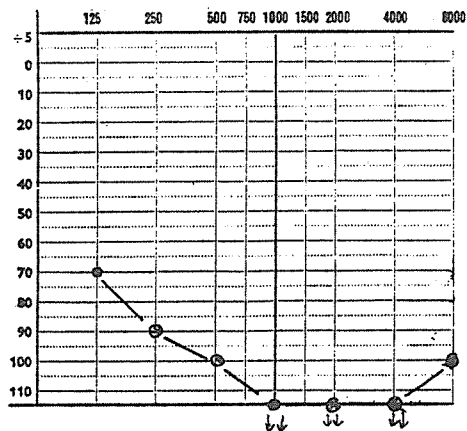
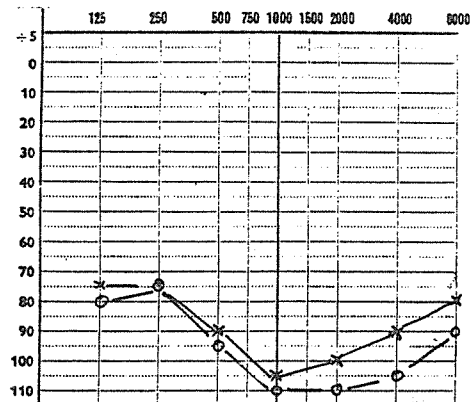
Lærere:

Ivan Bentzen har været ansat på Døveskolen siden 1975 og har i 1980 taget tale-høre-pædagog uddannelsen, hvorefter han startede med den nuværende 3. klasse, da de startede i børnehaveklasse. Han har således fulgt dem i hele deres skoleforløb.

Dietgard Gelbke er uddannet børnehavelærer og har været ansat på Døveskolen siden 1974, men har kun været i klassen i skoleåret 1984/85. Hun blev færdig som tale-høre-pædagog juni 1985.

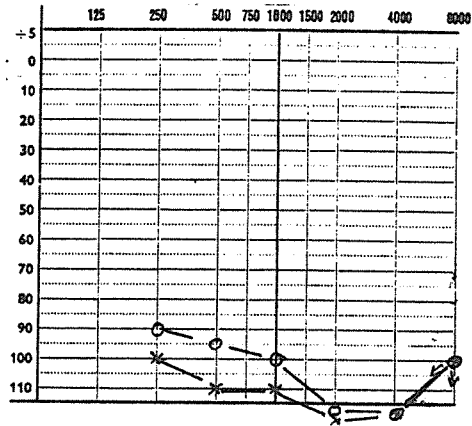
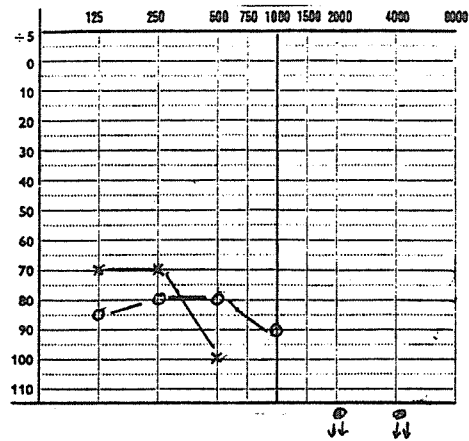
Rapport

Hørekurver 3. klasse

Rapport

Hørekurver 3. klasse

FAGLIGT INDHOLD:

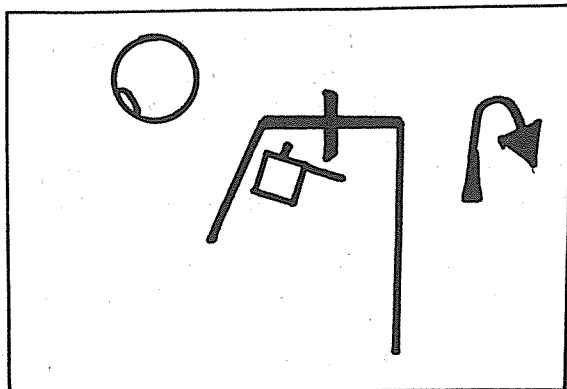
Ligesom i 8. klasse begyndte vi undervisningen med at snakke håndstillinger. Læreren viste først en håndstilling, som også blev vist i tegnskrift på et kort. Derefter blev der givet nogle eksempler på tegn, og hvordan de blev skrevet. Da vi bad børnene om at komme med flere eksempler på tegn med den pågældende håndstilling, var de meget ivrige, men viste en form for usikkerhed, bl.a. fordi det udviklede sig til en sport at kunne nævne flest mulige tegn. Det betød, at en del af svarene var ukorrekte og der måtte lidt snak og somme tider "Den røde Tegnordbog" til, før børnene blev overbeviste om, at deres tegn nok ikke var helt korrekte. Dog skal det retfærdigvis nævnes, at somme tider måtte lærerne give efter og give børnene ret i, at et tegn kunne siges med en anden håndstilling, da tegnsprog - som nævnt tidligere - ændre udtale ligesom det danske talesprog. Det gjaldt bl.a. for tegnet cowboy, som i "Den røde Tegnordbog" bruger håndstillingen: , men som børnene fastholdt brugte håndstillingen: .

Børnene gik så meget op i at finde tegn med en bestemt håndstilling, at det også blev brugt som leg i frikvartererne.

Langt de fleste af de tegn, børnene gav som eksempler, er blevet skrevet på kort, der er sat i kartotek til senere brug. Dermed kan vi give mere relevante eksempler, hvis vi starter undervisning i tegnsprog i andre klasser. Til dette formål har forsøgslederen også gennemgået samtlige tegn i "Den røde Tegnordbog" med hensyn til håndstillinger og skrevet dem ned på kartotekskort:

Eks. på tegn med håndstillingen:

(I-FORGARS)

Eks. Nogle tegn fra "Den røde Tegnordbog", som bruger håndstillingen.

☐	
arbejdsløs	99
brev	344
Brønshøj	370
eller	591
i forgårs	1100
indbyrdes	1116
i overmorgen	1154
kollega	1282
kultur	1356
lørdag	1489
par	1755
revidere	1917
skønne (at)	2055
svejse	2213

Vi brugte lang tid på at arbejde med håndstillinger, og kom hen på den anden side af jul, før vi var færdige.

LOKALISATION

Vi lod børnene se en historie på videobånd, hvorefter de skulle genfortælle den. Noget af det vi fandt påfaldende, var deres måde at udføre de forskellige lokaliseringsformer på. Det, der faldt dem lettest, var rolleskiftet, som ingen af dem gjorde fejl i, men de var usikre i både den direkte lokalisation og i pengelokalisationen.

Vi bad også børnene lave en tegning fra historien. Den skulle vise os, hvordan de havde opfattet lokalisationen.

Her er et enkelt eksempel fra "Drengen og fuglen" fra KC' videobånd "Dansk Tegnsprogsgrammatik".

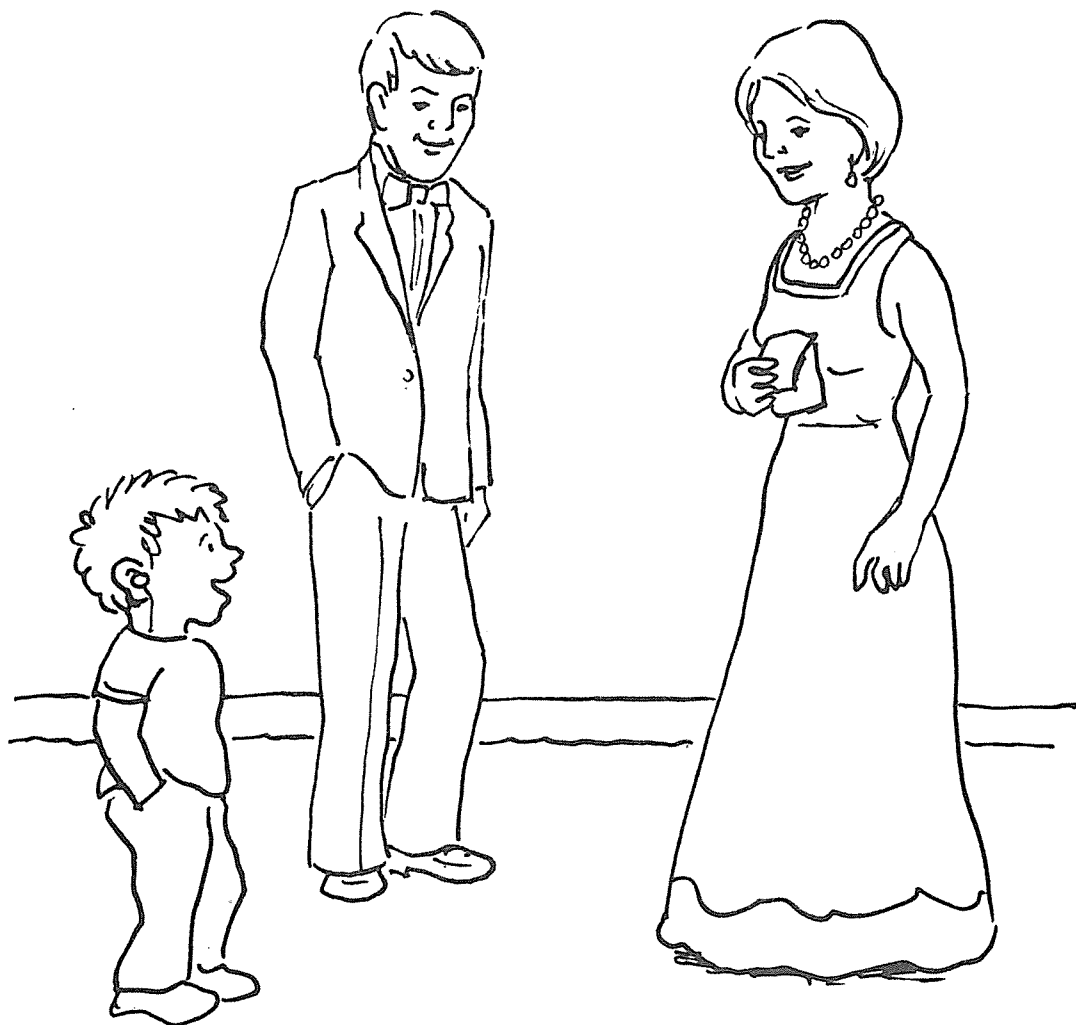
Et enkelt eksempel på en illustration vedrørende lokalisation fra "Drengen og fuglen" fra KC's videobånd "Dansk Tegnsprogsgrammatik".

I de følgende undervisningstimer arbejdede vi specielt med den direkte lokalisation. Først forklarede læreren et billede, som børnene ikke kunne se, og de skulle så prøve at gengive det på en tegning. Det viste sig, at de havde samme problem som mange hørende, der skal lære tegnsprog - at højre og venstre-placering er forskelligt alt efter om tegnsprogsbrugeren identificerer sig med personerne på billedet, eller de peger på personerne. Vi snakkede om det, og børnene viser nu både en fremgang i at kunne forklare sig bedre samt bedre at kunne forstå, specielt at det ikke altid er modtagerens fejl, hvis et budskab bliver misforstået.

Vi brugte billeder fra Tyge Salvigs "Hvornår" kort.

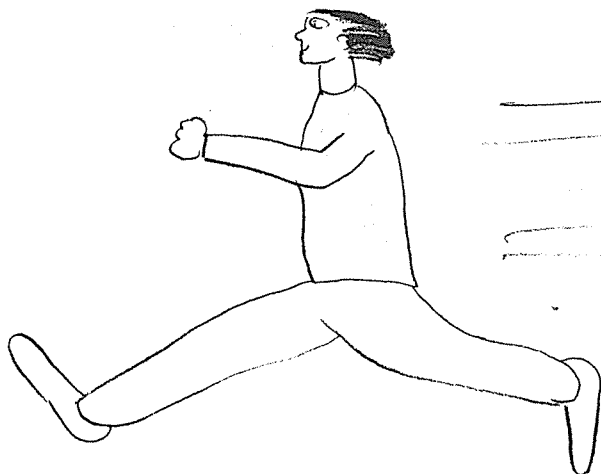
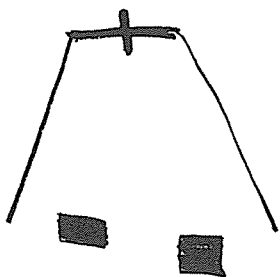
Nedenstående vises et enkelt eksempel på et billede der skulle gengives:

Verbebøjninger:

Den næste ting, vi arbejdede med var verbebøjninger. På grund af erfaringen fra 8. klasse startede vi med "gå"-tegnet. Også her så vi videohistorien "Morten og far i Zoo". Børnene nød historien meget og ville alle være den første til at genfortælle den. Som typisk er, fulgte eleverne de første sætninger meget nøje, men gik så ind i deres eget sprogbrug. Da lærerne særlig var på udkig efter deres anvendelse af "gå"-tegnet, var det dejligt at opleve så mange variationer, børnene havde fået med. I de efterfølgende timer snakkede vi om alle de muligheder (som børnene kunne komme i tanke om), som man kunne bruge sine ben på. Efterfølgende vises der nogle eksempler fra børnenes illustrationer til disse tegn:

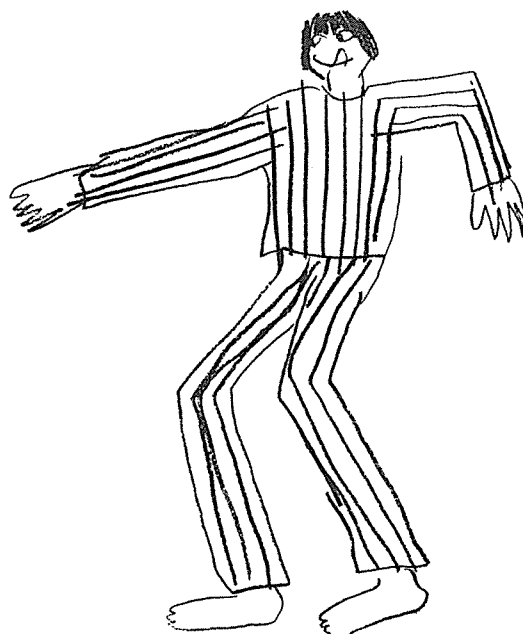
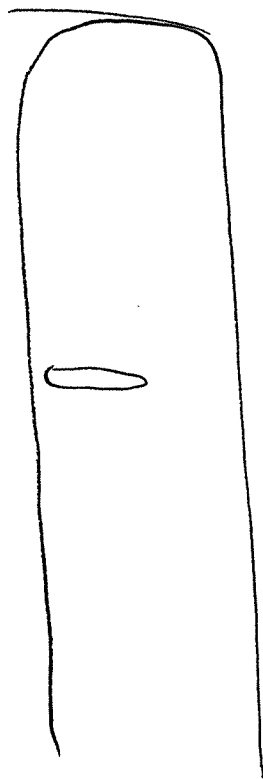
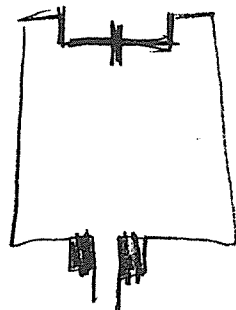
~~Ben Jamar~~

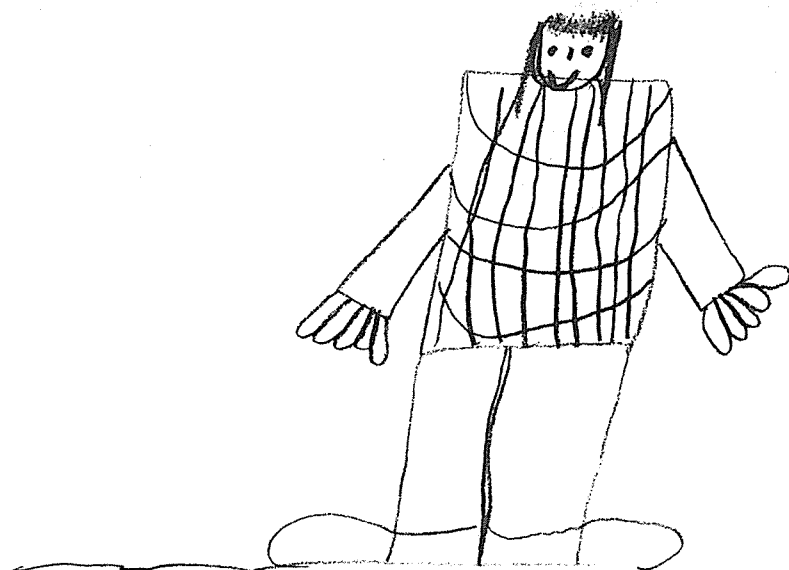
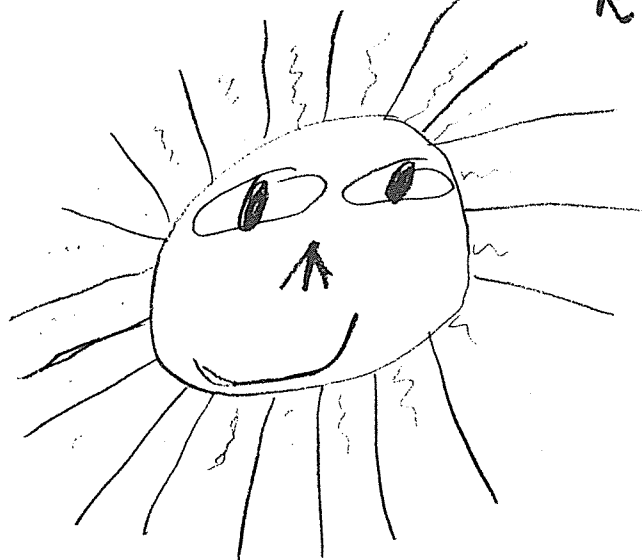
~~Page 1~~

Eva Klecek

står

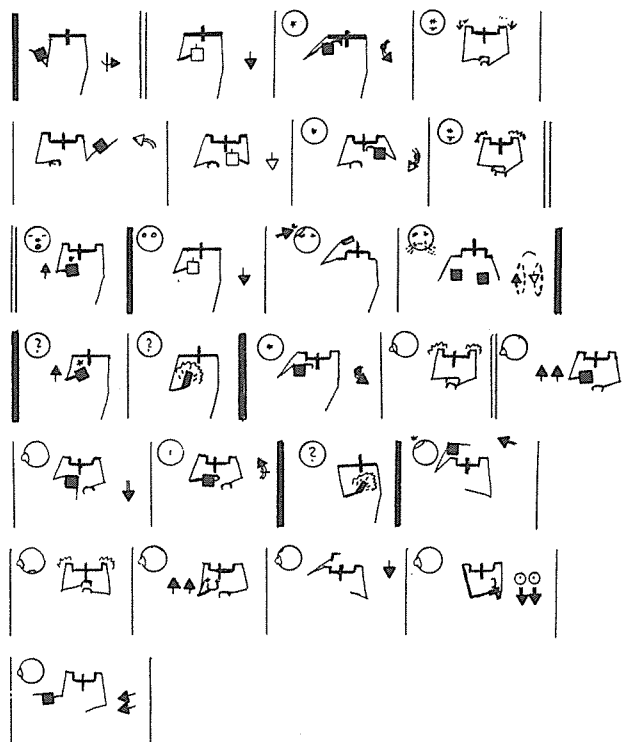
gå omkring

Som sagt har vi kun arbejdet med den direkte lokalisation og regner derfor med at fortsætte næste år med undervisning i de andre former for lokalisation.

Det skal dog i denne forbindelse nævnes, at vi har optaget 4 af børnene (en elev var syg) på videobånd, hvor de fortalte en selvvalgt oplevelse eller historie. Det er vores mening, at skrive dem rent i tegnskrift, og derefter bruge dem som grundlag for undervisningen i begyndelsen af næste skoleår. I et par af historierne er der nogle meget fine former for lokalisationer samt verbebojninger af bl.a. "gå"-tegnet.

Her vises et eksempel fra begyndelsen af "Fyrtøjet":

Dansk oversættelse:

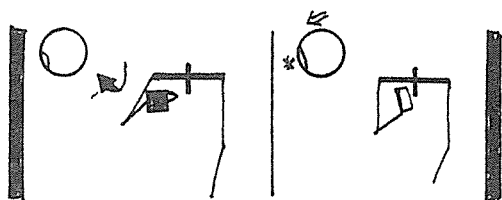
Der kom en heks. Hun mødte en soldat, der kom marcherende. "Hvad vil du?" sagde soldaten. Heksen svarede: "Ned i det træ". "Hvad for noget?" spurgte soldaten. "Jo, ned i det træ derhenne", svarede heksen.

Spørgsmål - benægtelser

Det sidste, vi arbejdede med inden sommerferien, var spørgsmål og benægtelser. Vi gav som eksempler korte sætninger på 2 ord (grundled - udsagnsled), der derefter skulle siges konstaterende, spørgende og benægtende på tegnsprog. Efter at have snakket om, hvordan sætningen blev henholdsvis spørgende/benægtende på tegnsprog, skulle børnene skrive det på tegnskrift samt oversætte det til dansk. For at gøre børnenes skrivearbejde hurtigere, blev tegnsprogssætningerne udleveret, delvis skrevet på tegnskrift:

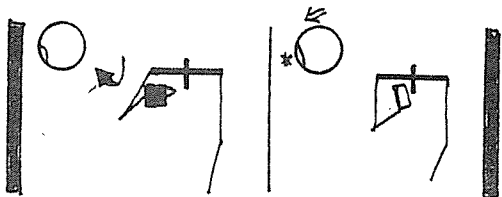
Eks. på et arbejdsark

1) Tegnsprog:

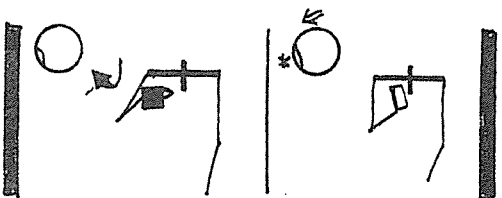
Dansk:

2) Tegnsprog:

Dansk:

3) Tegnsprog:

Dansk:

Det lykkedes os at få indlært dels forskellen mellem tegnsprog og dansk, dels den omvendte ordstilling ved spørgsmål på dansk. Men på grund af den kommende sommerferie regner vi med, at emnet skal repeteres næste skoleår.

AFSLUTNING:

Forsøget med at undervise døve børn i tegnskrift/tegn-sprog har nu kørt et år. Det har været meget lærerigt for os voksne, og samtidig har det bekræftet vore formodninger om, at døve børn har brug for og gavn af at blive undervist i tegnsprog.

En af begrundelserne for forsøget var, at vi mente, at undervisningen ville forbedre børnenes sprogkompetance både i tegnsprog og i dansk. Dette synes vi, vi har fået bekræftet. Selvfølgelig ville børnene under alle omstændigheder have forbedret deres sproglige niveau i løbet af et skoleår, men mange af de vanskeligheder, som de har med det danske sprog, er lettere at få hold på, når der samtidig undervises i tegnsprog. Det gælder bl.a. "spørgsmål", som der har været undervist i i begge klasser, og hvor understregningen af den spørgende mimik i tegnsprog har været med til at forklare børnene, at der på dansk bruges omvendt ordstilling (eller spørgestedord), bl.a. fordi der ikke bruges så meget mimik.

Lige som man i Folkeskolen bruger læse-skriveundervisningen til at give børnene en bedre forståelse af det danske sprogs udtale, syntax og grammatik, har vi i dette skoleår erfaret, at hovedvægten må lægges på selve tegnsprogsindlæringen. Tegnskrift har dog været et uundværligt hjælpemiddel til at illustrere og fastholde de korrekte håndstillinger og bevægelser, "udtale" den korrekte tegnfølge (syntax) og forskellige bøjningsformer (grammatik).

Men det skulle ikke være nødvendigt at give børnene et decideret kursus i tegnskrift, man kan starte med at gennemgå håndstillingerne - og derefter lade bevægelses-symbolerne blive indlært ved hjælp af de eksempler, man illustrerer med. En anden erfaring, som vi gjorde undervejs, var, at indlæringsniveauet i tegnskrift ikke er afhængig af et eksisterende tegnsprogsniveau. Forsøget blev gjort ekstra spændende ved, at der i begge klasser var børn af døve forældre. Det har været en stor hjælp med hensyn til eksempler på tegnsprog, selv om det var svært for dem umiddelbart at give eksempler på "ægte" tegnsprog, fordi de ofte hænger fast i det danske sprog

og derved giver en form, der snarere kan kaldes tegndansk. Men mærkeligt nok betød det ikke, at disse børn af døve forældre lærte tegnskrift eller tegnsprogsgrammatik hurtigere end de andre. Det viste sig tværtimod, at den sprogligt svageste elev i 3. klasse (som ikke har døve i familien) meget hurtigt lærte at læse tegnskrift og få fat i reglerne, hvilket også hjalp den pågældende i skriftlig dansk.

Nu har forsøget kørt et år, men denne oplevelse med en svagere elev, er absolut noget vi vil prøve at lægge mere mærke til næste år. Det vil i givet fald være en meget stærk begrundelse for at undervise alle døve børn i tegnsprog.

Foreløbig må vores konklusion være, at det er en nødvendighed for døve børn at blive undervist i tegnsprog, som ikke alene gør dem bedre på det sproglige område, men også giver dem en større bevidsthed omkring sig selv og deres døvhed. I forbindelse med sidstnævnte, kan vi sige, at der ind imellem den almindelige undervisning, også har været samtaler om den kulturelle baggrund for deres sprog på samme måde som i anden sprogundervisning, hvor man f.eks. i engelsk og fransk giver et billede af de pågældende landes kultur m.m.

Det har for os været lidt chokerende at opdage, hvor lidt eleverne kender til de døves historie og de døves betingelser ude omkring i verden i dag. Det er muligvis et fag/emne, der bør indgå i den almindelige orienteringsundervisning.

På nuværende tidspunkt ved vi, at forsøget har fået lov til at fortsætte et år endnu - hvilket vi er meget glade for. Vi håber, at de erfaringer, vi allerede har gjort - kan hjælpe os til at tilrettelægge undervisningen og få endnu flere erfaringer i næste skoleår, og derudover et undervisningsmateriale, der kan bruges den dag undervisning i tegnsprog forhåbentlig bliver obligatorisk for alle døve børn.

BILAG

RÆKKEFØLGEN AF SYMBOLER TIL BRUG FOR OPSLAG I ORDBØGER

SUTTON SIGN WRITING ® SIGN-SYMBOL-SEQUENCE

- 1 pege hånd
- 2 v hånd
- 3 3 hånd
- 4 4 hånd
- 5 5 hånd
- 6 6 hånd
- 7 7 hånd
- 8 8 hånd
- 9 9 hånd
- 10 10 hånd
- 11 a hånd
- 12 b hånd
- 13 c hånd
- 14 d hånd
- 15 e hånd
- 16 int. f hånd
- 17 g hånd
- 18 h hånd
- 19 i hånd
- 20 amr. k hånd
- 21 int. k hånd
- 22 l hånd
- 23 m hånd
- 24 n hånd
- 25 o hånd
- 26 r hånd
- 27 s hånd
- 28 amr. t hånd
- 29 int. t hånd
- 30 x hånd
- 31 y hånd
- 32 æ hånd
- 33 "tog" hånd
- 34 Langfinger. MHS 1

TEGNSPROGSSKRIFT TEGNSPROG:SYMBOL-SEKVENNS

- 35 flyve hånd
- 36 "mærkelig" hånd
- 37 gammelt c hånd
- 38 finger 1 + 2 har kontak
- 39 1 + 2+3 har kontakt
- 40 "huske" hånd
- 41 "madras" Hånd
- 42 "bus" hånd
- 43 ~~amr.~~ "frieiser" 'jesus' hånd
- 44 neutral hånd
- 45 gnide bevægelse
- 46 lige bevægelse paral-
lelt med væggen
- 47 lige bevægelse
parallelt med gulvet
- 48 buet bevægelse paral-
lelt med væggen
- 49 buet bevægelse op eller
ned, der slår front-
væggen
- 50 buet bevægelse op eller
ned, der slår bagvæggen
- 51 buet bevægelse frem ell
tilbage. Op og over
- 52 buet bevægelse frem ell
tilbage Ned og under
- 53 buet bevægelse til
siden, der slår front-
væggen
- 54 buet bevægelse til
siden, der slår bag-
væggen
- 55 buet bevægelse til side
frem og til siden igen
- 56 buet bevægelse til side
tilbage og til siden
- 57 cirkelbev. med armen
- 58 cirkelbev. med håndled
- 59 rotation i håndled
- 60 rysten i håndled
- 61 sitre bevægelser
- 62 ansigtsudtryk
- 63 håndens placering
- 64 håndfladens orientering
(0-4)

LITTERATURLISTE:

Bergmann, Ritva:	"Tegnsprog som modersmål".
Artikel i Årsberetningen fra
Døves Center for Total Kom-
munikation 1979/80
Døves Center for Total
Kommunikation	Dansk-Tegn Ordbog
Danske Døves Landsforbund
1979
Engberg-Pedersen
Elisabeth
Hansen, Britta
Kjær Sørensen, Ruth	Døves Tegnsprog. Træk af
dansk tegnsprogsgrammatik,
Arkona 1981
Hansen, Britta
Kjær Sørensen, Ruth	Tegnsprog. En undersøgelse
af 44 døve børns tegn-
sprogskommunikation, 1976
Holm, Asger
Gudman, Sven
Rasmussen, Jan William
Rasmussen, Palle Vestberg	Døveundervisn. i Danmark
1807 - 1982
Døveforsorgens Historiske
Selskab 1983
Humphries, Tom
Padden, Carol
O'Rourke, Terrence J	A Basic Course in American
Sign Language
T.J. Publishers 1980
Jørgensen, Johannes	"Tegnsproget. Dets væsen
og dets grammatik,
Gjellerup 1910
Salvig, Tyge	FORDI-kort
Døveskolernes Materiale-
laboratorium
Sutton, Valerie	Sign Writing (R) for Every
Day Use, The Sutton Move-
ment Writing Press 1981

Søndergaard, Kirsten
Og Vagn

"Mit barn kan ikke høre"
Gyldendal 1983

Vestberg Rasmussen,
Palle

Undervisning af hørehæm-
mede børn.
Døveskolernes Materiale-
laboratorium
Aalborg 1983.

VIDEOBÅND:

Døves Center for Total
Kommunikation

Dansk Tegnsprog.
Grammatik Træningsbånd I

Gummi-Tarzan

Københavns kommunale Skolevæsen

Forsøgsafdelingen

ISBN: 87-7346-145-8